

Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta matematiky, fyziky a informatiky

Maďarský finančný systém a súčasná kríza v kontexte EÚ

Bakalárska práca

Maďarský finančný systém a súčasná kríza v kontexte EÚ

BAKALÁRSKA PRÁCA

Veronika Horváthová

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
FAKULTA MATEMATIKY, FYZIKY A INFORMATIKY
KATEDRA APLIKOVANEJ MATEMATIKY A ŠTATISTIKY**

9.1.9 Aplikovaná matematika

Ekonomická a finančná matematika

Vedúci bakalárskej práce

Doc. RNDr. Július Vanko, PhD.

kód: 9ec5288f-e5ab-4a05-8eeb-33476b325315

BRATISLAVA 2011

*Čestne prehlasujem, že som túto bakalársku prácu
vypracovala samostatne s použitím
uvedenej literatúry a pod dohľadom
vedúceho bakalárskej práce.*

Dátum:

.....
Veronika Horváthová

*Ďakujem vedúcemu bakalárskej práce doc. RNDr. Júliusovi Vankovi, PhD.
za cenné pripomienky, literatúru a čas.*

Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta matematiky, fyziky a informatiky

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Veronika Horváthová
Študijný program: ekonomická a finančná matematika (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 9.1.9. aplikovaná matematika
Typ záverečnej práce: bakalárska
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov : Maďarský finančný systém a súčasná kríza v kontexte EÚ

Cieľ : Analyzovať nástup, priebeh a východiská zo súčasnej krízy v maďarskom bankovom sektore na pozadí vývoja EÚ.

Vedúci : doc. RNDr. Július Vanko, PhD.

Dátum zadania: 28.10.2010

Dátum schválenia: 08.11.2010

.....
doc. RNDr. Margaréta Halická, CSc.
garant študijného programu

Veronika Horváthová
.....

študent

A. Vanko
.....

vedúci práce

Dátum potvrdenia finálnej verzie práce, súhlas s jej odovzdaním (vrátane spôsobu sprístupnenia)

A. Vanko
.....

vedúci práce

Abstrakt

Horváthová Veronika: Maďarský finančný systém a súčasná kríza v kontexte EÚ.
Bakalárska práca, Univerzita Komenského v Bratislave Fakulta matematiky, fyziky
a informatiky; Katedra aplikovanej matematiky a štatistiky.
Vedúci bakalárskej práce: Doc. RNDr. Július Vanko, PhD.
Bratislava: Fakulta matematiky, fyziky a informatiky UK, 2011. 49 s.

Cieľom tejto bakalárskej práce je oboznámiť sa s maďarským finančným systémom, zamerane predovšetkým na bankový sektor a jeho problémy spôsobené hospodárskou krízou a ukázať na možné východiská.

Prvá kapitola definuje základné pojmy ako napr.: finančný systém, dvojstupňový bankový systém, centrálna banka, monetárna politika atď., popisuje hlavné črty bankových systémov v rámci Európskej únie i globálne následky krízy na európsky finančný systém. Druhá kapitola sa zameriava na maďarský bankový sektor, na jeho vývoj od roku 1987 a podrobnejšie skúma jeho posledné desaťročie. Analyzuje situáciu po kríze, následky zavedených fiškálnych i monetárnych opatrení. V tretej kapitole sa práca zaoberá porovnaním následkov krízy v jednotlivých krajinách EÚ a maďarského dopadu, poukazuje na podobnosti i rozličnosti riešení finančných problémov vyvolaných svetovou krízou a pokúsi sa o hodnotenie ich efektívnosti.

Kľúčové slová: bankový sektor, centrálna banka, komerčné banky, Maďarsko, kríza, opatrenie

Abstract

The main aim of my bachelor work is to familiarize with the Hungarian financial system, especially focused on banking sector and its problems caused by the economy depression and to show the possible solutions.

The first chapter defines the basic terms – financial system, two–tier banking system, central bank, monetarily politics and it outlines the main characteristic of the bank systems within the European Union, as well as the global consequences of the crisis on the European financial system.

The second chapter focuses on Hungarian banking sector, its development since 1987 and I investigate its last decade. I analyze the situation after the crisis, the consequences of the established fiscal and monetarily remedy.

The third chapter compares the results of the crisis in the countries of the European Union with the Hungarian result, I point out the similarities and the differences of the solution of the financial problems awakened by the global crisis and I try to evaluate their efficiency.

Keywords: banking sector, central bank, commercial banks, Hungary, crisis, measures

Obsah

Úvod	9
1. Finančný systém a bankovníctvo	10
1.1 Finančný systém	10
1.2 Bankovníctvo	12
1.3 Dvojstupňový bankový systém	14
1.3.1 Centrálna banka	15
1.3.1.1 Menová politika	16
1.3.2 Komerčné banky	17
1.4 Bankový systém v rámci EÚ – regulácie, smernice	18
1.5 Kríza v Európskej únii	20
2. Maďarský finančný systém a bankový sektor	22
2.1 Vývoj maďarského bankového sektora (1987-2000)	22
2.2 Maďarské bankovníctvo v poslednom desaťročí	26
2.3 Maďarské bankovníctvo a súčasná kríza	29
2.4 Monetárne a fiškálne opatrenia kvôli kríze	33
2.4.1 Monetárna politika MNB – opatrenia	33
2.4.2 Fiškálna politika Maďarska počas hospodárskej krízy – opatrenia	34
3. Porovnanie Maďarska a ostatných európskych krajín v aspekte dopadov krízy a opatrení voči kríze	38
3.1 Krízové opatrenia v EÚ z pohľadu bankového sektora	40
Záver	47

Úvod

Základným cieľom mojej bakalárskej práce je poskytnúť obraz o fungovaní finančného systému, ktorý kvôli rozsiahlosti témy budeme skúmať cez analýzu maďarského bankového systému. Ďalej chceme poukázať na hlavné problémy maďarského bankového sektora v súčasnosti.

Bankový systém predstavuje dôležitú základnú časť finančného systému, jeho formovanie je podmienené historickými a ekonomickými podmienkami danej krajiny. Stabilita finančného systému je predpokladom ekonomického rastu a fungovania zdravej ekonomiky. O činnosti tohto sektora, ale predovšetkým o jeho stabilite, ešte asi nikdy nebolo toľko reči, ako v predošlých rokoch. Vypuknutie finančnej krízy v roku 2007 poukázalo na obrovské nedostatky vo finančnom systéme i vládnej politike mnohých krajín, okrem iných aj Maďarska. Aj vďaka tomu kríza prinútila finančné inštitúcie a vlády zaviesť okamžité regulácie nielen v silne postihnutých krajinách, ale aj v krajinách so silnou ekonomikou. V najhorších prípadoch však vlády museli požiadať aj o finančnú pomoc, ktorú dostali od Medzinárodného menového fondu, od Európskej únie alebo od Svetovej banky.

Medzi krízou silne postihnuté krajiny bolo zaradené aj Maďarsko, hlavne kvôli svojim likvidným finančným trhom s vysokým podielom zahraničných investícií, ale aj vysokému zadĺženiu štátu a aj súkromného sektora v zahraničí. Táto núdza prinútila vládu ako jednu medzi prvými požiadať Medzinárodný menový fond, Európsku úniu a Svetovú banku o spoločnú finančnú pomoc už v roku 2008. Maďarská vláda musela zaviesť mnohé radikálne krízové opatrenia kvôli zadĺženiu štátu a záchrane dlžníkov devízových úverov.

V druhej kapitole práce sa budeme zaoberať práve touto problematikou krajiny, popíšeme a zanalyzujeme následky krízy a zavedené i plánované opatrenia.

Poslednú časť práce venujeme porovnaniu následkov krízy v jednotlivých štátoch Európskej únie a tiež porovnáme ich protikrízové stratégie s cieľom poukázať na ich efektivitu.

Finančný systém a bankovníctvo

1.1 Finančný systém

Finančný systém predstavuje komplex vzťahov medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi. Tieto vzťahy sa realizujú prostredníctvom finančných nástrojov, ktoré sprostredkujú finančné inštitúcie na finančných trhoch s cieľom vyrovnať úspory a investície na makroekonomickej úrovni[1].

Základnými zložkami finančného systému sú:

- finančné trhy,
- finančné inštitúcie,
- finančné nástroje,
- finančné transakcie,
- veritelia a dlžníci.

Trh, na ktorom sa stretáva dopyt a ponuka finančných prostriedkov rôznych ekonomických subjektov, sa nazýva finančným trhom. Je to vlastne miesto, kde sa rozmiestňujú a prerozdeľujú peňažné prostriedky medzi ekonomické subjekty. Finančný trh sa z vecného hľadiska člení na trh peňažný, kapitálový, devízový, poisťný a trh drahých kovov. Národný finančný trh môžeme členiť tiež na trh peňažný, kapitálový a úverový. Základnými funkciami finančného trhu sú:

- depozitná (mobilizačná) – vytvára priestor pre úspory a pre ich ukladanie do relatívne málo riskantných projektov,
- alokačná – efektívne umiestňovanie peňažných prostriedkov do investícií, aby sa dosiahol čo najväčší ekonomický rast,
- funkcia likvidity – možnosť výmeny finančných nástrojov na hotovosť,
- funkcia zabezpečenia bohatstva – možnosť uchovania finančných prostriedkov až do doby, kedy budú potrebné,
- úverová – ponuka úverov pre tých, ktorí potrebujú peňažné prostriedky na svoje investície,
- platobná – možnosť vykonania platby za tovar a služby,

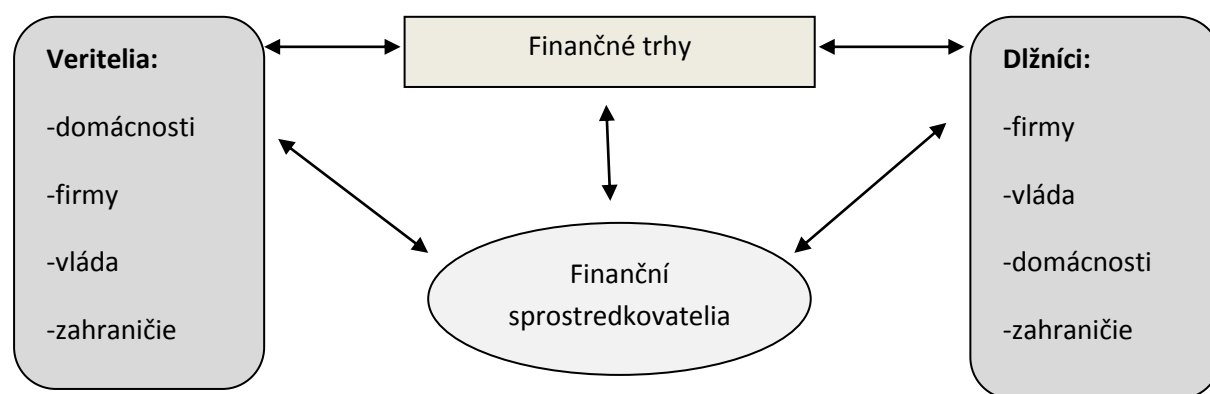
- politická – funkcia pomocou ktorej vláda vie uplatniť hospodársku politiku štátu.

Finančná inštitúcia je inštitúcia, ktorá spája všetky ekonomické subjekty s poskytovaním peňažných služieb svojim klientom. Finančné inštitúcie je možné deliť na bankové inštitúcie, poisťovacie spoločnosti a nebankové finančné inštitúcie. Tieto inštitúcie prostredníctvom finančných nástrojov presúvajú peňažné prostriedky z prebytkového sektora ekonomiky do deficitného sektora. Príkladmi pre takéto finančné inštrumenty sú vklady, úvery, devízy alebo cenné papiere.

Veriteľ je ekonomický subjekt¹, ktorý je ochotný požičať svoje peňažné úspory, a dlžníkom nazývame ekonomický subjekt s nedostatkom peňazí, ktorý si potrebuje požičať od iných ekonomických subjektov.

Primárnou úlohou finančného systému je transformovanie prebytku peňažného kapitálu od veriteľov k dlžníkom. Rozlišujeme dva hlavné typy financovania: priame a nepriame. O priamom financovaní hovoríme v tom prípade, ak sa finančné zdroje dostanú priamo od veriteľa k dlžníkovi, a naopak, o nepriamom, ak transakcia prebieha pomocou finančného sprostredkovateľa. (obr.1.1)

Obrázok 1.1: Fungovanie finančného sektora [1]

Následkom tomu, že na finančný systém vplyvajú špecifické faktory, ako napríklad historické a politické faktory, jeho štruktúra sa môže líšiť v rôznych krajinách. V čom však iste rovnajú je, že by mali fungovať efektívne a stabilne aby s tým determinovali efektívnosť a stabilitu ich ekonomického systému.

¹ekonomické subjekty: verejný sektor, podnikatelia, obyvatelia, medzinárodné a národné inštitúcie

1.2 Bankovníctvo

Bankový systém môžeme definovať ako systém vzťahov, inštitúcií a pravidiel medzi bankovými a nebankovými subjektmi v ekonomike. Je súčasťou celkového systému národného hospodárstva krajiny a predstavuje najdôležitejšiu časť finančného systému [2]. Z toho vyplýva, že jeho štruktúra v jednotlivých krajinách sa môže líšiť následkom rôznych historických a ekonomických aspektov alebo tradície krajiny. Bankový systém má svoje špecifické črty, ktoré významným spôsobom determinujú základné podmienky na podnikanie obchodných bánk [2]. Takýmito významnými špecifickými črtami sú napríklad peniaze, atypická štruktúra bilancie komerčnej banky a vysoký stupeň regulácie bankového sektora. Peniaze môžeme definovať ako prostriedok, ktorý je všeobecne uznávaný na platbu za tovary a služby, alebo na splácanie dlhu. Peniaze vplývajú na každého z nás a sú veľmi dôležité pri zachovaní zdravia ekonomiky.

Funkcie peňazí v ekonomike:

- sú prostriedkom výmeny (sú transakčnými peniazmi),
- sú zúčtovacou jednotkou (ich pomocou sa dajú vyjadriť ceny tovarov),
- sú depozitným prostriedkom, teda uchovávateľom hodnôt.

Bilancia komerčnej banky je ďalším významným faktorom. Komerčná banka v nej vykazuje svoje zdroje v podobe pasív a spôsob použitia týchto zdrojov v podobe aktív, obr.1.2. Z toho vyplýva, že súčet týchto dvoch strán sa musí rovnať.

Obrázok 1.2: Zjednodušená forma bilancie komerčnej banky

Bilancia komerčnej banky	
Aktíva	Pasíva
Obeživo	Vlastné zdroje
Rezervy	Cudzie zdroje
Úvery	Rezervy
Cenné papiere	Zisk
Dlhodobý hmotný a nehmotný majetok	
Strata	

Prísne regulovanie bánk a bankového sektora je nevyhnutné kvôli udržiavaniu stability finančného systému a celkovej ekonomiky. O tom svedčia aj finančné krízy, ktoré postihli ekonomiku po celom svete v rokoch 1929-1934 a 2008.

S. Polouček to vysvetľuje tak, že krach jednej banky môže mať negatívne účinky nielen na bankový sektor, ale aj na celú ekonomiku. Vyvoláva obavy o solventnosť ostatných bánk a môže viesť k hromadnému vyberaniu vkladov. Krach každej banky znižuje ponuku peňazí v ekonomike, a preto vedie k poklesu výdavkov, k zníženiu zamestnanosti, výroby a dôchodkov [7]. Spomenutú regulačnú funkciu v bankovom systéme plní centrálna banka danej krajiny.

Známymi rozdeleniami bankového systému sú:

- Rozdelenie podľa makroekonomického aspektu:
 - jednostupňový bankový systém
 - dvojstupňový bankový systém
- Rozdelenie podľa rozsahu oprávnenia na podnikanie (licencie)
 - univerzálne
 - špecializované.

O jednostupňovom bankovom systéme hovoríme vtedy, ak funkcie centrálnej banky i komerčných bánk vykonáva jedna jediná banková inštitúcia. Existencia viacerých bánk v tomto systéme nie je vylúčená, avšak tieto banky sú len vykonávateľmi určitých funkcií monobanky, teda sú plne podriadené. Takýto systém bol typický pre bývalé centrálné plánovanie ekonomiky. Ako príklad je možné uviesť bankový systém Československa v rokoch 1950-1990, kde centrálnou bankou bola Štátna banka československá (ŠBČS), v ktorej sa sústreďovala rozhodujúca menová, peňažná, úverová i emisná funkcia. Okrem ŠBČS existovali aj ďalšie banky, ako napríklad Česká štátna sporiteľňa, Slovenská štátna sporiteľňa alebo Živnostenská banka, ktorá umožnila cudzomenový styk.

Charakteristické črty jednostupňového bankovníctva:

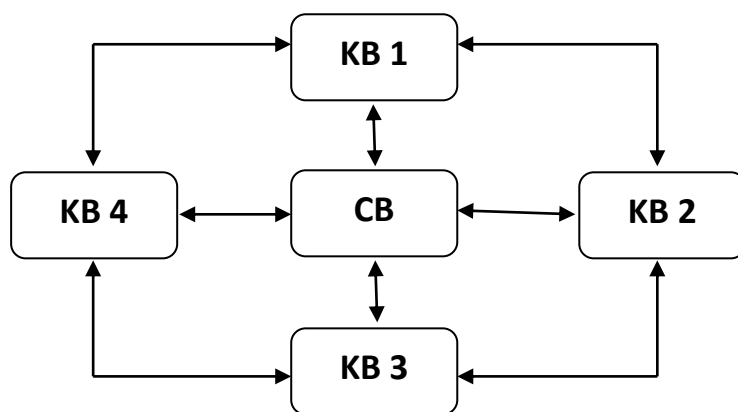
- vláda nepripúšťa možnosť inflácie, ani napriek nadmernej emisii peňazí do ekonomiky,
- banky pôsobia v národnom hospodárstve bez ohľadu na výsledok hospodárenia,
- úvery sú poskytované na iných než na komerčných princípoch,
- v dôsledku nerovnováhy medzi dopytom a ponukou často vznikajú vnútorné úspory.

1.3 Dvojstupňový bankový systém

Pre ekonomiku vyspelých krajín je typický dvojstupňový bankový systém, ktorý má štandardnú formu usporiadania. Hlavná odlišnosť tohto systému od jednostupňového spočíva v tom, že sú oddelené funkcie centrálnej banky a komerčných bánk. O tom hovorí aj jeho názov „dvojstupňový“:

1. stupeň – štátna banka, ktorá plní funkcie centrálnej banky,
2. stupeň – sieť komerčných bánk, ktoré plnia funkcie 2. stupňa (funkcie komerčných bánk).

Obrázok 1.2.: Dvojstupňový bankový systém² (CB- centrálna banka, KB- komerčná banka)

Výhod dvojstupňového bankového systému je viacero, medzi najdôležitejšie by som zaradila:

- zabezpečovanie vonkajšej i vnútornej stability meny,
- stabilné fungovanie komerčných bánk,
- priaznivý rozvoj finančného trhu,
- využitie peňažných prostriedkov je efektívnejšie ako v jednostupňovom systéme,

Sú známe 3 subsystemy komerčných bánk, rozdelené podľa ich funkcií:

- *system univerzálneho bankovníctva* – banky pri takomto systéme môžu vykonávať služby v rámci komerčného i investičného bankovníctva, ako napr. prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, kúpa a predaj cenných papierov. Tento systém je typický pre Európu, pričom sa v ňom môžu vyskytovať aj špecializované banky. (Tohto typu je aj slovenský bankový systém, v ktorom stavebné sporiteľne sú špecializovanými bankami.)

² Belás, J. a kol.: *Manažment komerčnej banky*. Trenčín: GC-Tech, 2007, s. 13.

- *system oddeleného bankovníctva* – v tomto systéme sa oddeľuje komerčné a investičné bankovníctvo, t.j. komerčné banky nemôžu obchodovať s cennými papiermi a investičné banky nemôžu poskytovať úvery alebo prijímať vklady. Takýto systém fungoval dlho v USA a dodnes funguje v Japonsku.
- *system zmiešaného bankovníctva* – pri tomto systéme sa investičné a komerčné bankovníctvo tiež oddeľuje s tým rozdielom, že činnosti spojené s väčším rizikom majú za povinnosť vykonávať dcérske spoločnosti.

1.3.1 Centrálna banka

Od konca 17. storočia so vznikom prvých centrálnych bánk sa začalo vyvíjať centrálné bankovníctvo. Medzi najstaršie centrálné banky patria Sveriges Riskbank (Švédská ríšska banka), Bank of England a Banque de France. Ako najznámejšie dôvody vzniku centrálnych bánk môžeme uviesť: centralizáciu emisie hotovosti, vedenie účtov pre vládu (pre panovníka) alebo finančných záujmov štátu. Existujú rôzne spôsoby vzniku CB, napríklad premenovanie obchodnej banky, pridelenie práva obchodnej banke na emisiu bankoviek alebo založenie novej inštitúcie.

Centrálna banka predstavuje vrcholný subjekt menovej politiky a regulovania bankového systému [2]. Od ostatných bánk sa odlišuje svojimi cieľmi a funkciami. Kým pre komerčné banky je hlavným cieľom dosiahnutie maximálneho zisku, centrálna banka sa má predovšetkým starať o stabilitu domácej cenovej úrovne, o stabilitu kapitálových trhov, o hospodársky rast krajiny a o stabilnú úrokovú mieru.

Funkcie centrálnej banky sa dajú rozdeliť do dvoch skupín:

- *makroekonomické*

- emisia bankoviek a mincí,
- menová politika,
- devízová činnosť,

- *mikroekonomické*

- poskytovanie úverov, prijímanie vkladov komerčných bánk (banka bánk) ,
- banka štátu,
- regulácia bankového systému.

Centrálna banka vykonáva reguláciu bankového sektora tak, že stanoví pravidlá, podľa ktorých sa majú banky správať. Táto regulácia má 4 stupne:

- 1) CB určí pravidlá podnikania – pomocou týchto pravidiel chce CB obmedziť rizikovosť bankovej činnosti; napr. určí kapitálovú primeranosť

$$\frac{K+R}{RVA} * 100 \% \geq 8\% , \text{ kde K znamená kapitál, R rezervy a RVA rizikovo vážené aktíva,}$$

- 2) CB vykonáva povoľovacia činnosť – napr. povoľovanie zakladania pobočiek zahraničných bánk,
- 3) CB vykonáva bankový dohľad – kontroluje, či sú dodržiavané pravidlá podnikania,
- 4) CB vedie register bankových úverov a záruk – poskytuje možnosť výmeny informácií medzi bankami a zabraňuje tomu, aby banky zaťažili klienta úvermi z viacerých bánk (tým znižuje rizikovosť bankového podnikania).

1.3.1.1 Menová politika

V stabilizácii ekonomiky hlavné úlohy hrajú dva orgány, a to centrálna banka a vláda, pričom vláda realizuje svoje ciele prostredníctvom fiškálnej politiky a centrálna banka cez menovú (monetárnu) politiku. Ideálne nastavenie ponuky peňazí je najvýznamnejšou úlohou centrálnej banky v rámci uskutočnenia jej monetárnej politiky. Túto úlohu plní pomocou priamych a nepriamych nástrojov. Priame nástroje sa používajú na stabilizáciu bankového sektora, ich pomocou centrálna banka ovplyvní monetárnu bázu a peňažnú zásobu.

Priamymi nástrojmi sú:

- úverové limity – maximálna výška, ktorú môžu poskytovať komerčné banky klientom,
- úrokové limity – stanovená maximálna úroková sadzba z úverov a minimálna úroková sadzba z vkladov,
- povinné vklady – určité orgány (napr.: štátne orgány) sú povinné viesť finančné operácie a účty cez CB, ktorá kontroluje ponuku peňazí voči týmto orgánom,
- pravidlá likvidity - CB môže určiť obchodným bankám, aký majú mať vzťah medzi aktívami a pasívami, napr. kapitálová primeranosť (stanovený podiel medzi kapitálom a rezervami k rizikovo váženým aktívam). Používajú sa výnimočne pri regulovaní ponuky peňazí.

Nepriame nástroje slúžia na zabezpečenie zdravého vývoja trhovej ekonomiky, sú to nástroje ako:

- povinné minimálne rezervy – je to časť vkladov obchodných bánk v CB (stanovená centrálnou bankou), ktorú nemôžu použiť na poskytovanie úverov.
- diskontné nástroje – je to úroková sadzba, za ktorú si môžu komerčné banky požičiavať peniaze od CB,
- operácie na voľnom trhu – CB s kúpou alebo predajom štátnych cenných papierov ovplyvňuje množstvo depozít obchodných bánk, teda aj ich úverovú kapacitu. Predajom cenných papierov znižuje likvidné prostriedky bánk, čím znižuje ich úverové možnosti; kúpou naopak zvyšuje množstvo likvidných prostriedkov bánk a zvyšuje ich úverovú kapacitu,
- konverzie a swapy – o konverzii hovoríme v tom prípade, ak po kúpe alebo predaji zahraničnej meny za domácu nenasleduje spätná operácia v budúcnosti, a o swapoch práve naopak, ak CB po kúpe alebo predaji zahraničnej meny za domácu uskutoční v budúcnosti aj spätné operácie.
- kurzové intervencie – zabezpečenie stability devízového kurzu. Pri plnej vymeniteľnosti to má veľký význam, keďže CB kúpou alebo predajom zahraničných mien za domácu ovplyvní kurz domácej meny s ovplyvnením ponuky a dopytu vo vlastnej mene. Tieto nástroje ovplyvňujú devízový kurz, ale swapy vyvolávajú len dočasné zmeny.

(Nepriame nástroje sa používajú častejšie ako priame.)

Dvomi známymi typmi monetárnej politiky sú expanzívna a reštriktívna menová politika. V expanzívnej menovej politike centrálna banka využíva zvýšenie ponuky peňazí pomocou zníženia úrokovej miery, kým v reštriktívnej menovej politike práve naopak, zníženie ponuky peňazí pomocou zvýšenia úrokovej miery.

1.3.2 Komerčné banky

Komerčná banka predstavuje podnikateľský subjekt, ktorý obchoduje s peniazmi na finančnom trhu [2]. Najvýznamnejšími funkciami komerčnej banky sú: sprostredkovanie kapitálu, prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, realizácia platobného styku a ďalšie finančné i poradenské služby. Dosahovanie maximálneho zisku je hlavným cieľom komerčných bánk. Aby banky dosahovali zisk s minimálnym rizikom, mali by sa riadiť týmito troma zásadami :

- rentabilita – vyjadruje schopnosť dosahovania zisku na základe vložených prostriedkov. Sú známe viaceré ukazovatele rentability, napr.:

- rentabilita celkového kapitálu – $ROA = \frac{zisk}{celkový\ kapitál}$, kde celkový kapitál znamená celkové pasíva (cudzí zdroje a vlastné imanie); vyjadruje celkovú efektivitu banky
- rentabilita vlastného imania – $ROE = \frac{zisk}{vlastné\ imanie}$, hovorí, koľko zisku padne na jednotku vlastného kapitálu,
- rentabilita investícií – $ROI = \frac{zisk}{investície}$,
- likvidita – vyjadruje schopnosť vyplatiť záväzky banky voči klientom, je riadená stanovenými pravidlami CB ako napr.: kapitálová primeranosť alebo povinné minimálne rezervy,
- solventnosť – vyjadruje momentálnu schopnosť banky plniť svoje záväzky, ak v jej hospodárení došlo k strate (záväzkami sa myslia napr. mzdy, platby za tovar, teda položky, ktoré nemôžu zasiahnuť klientov).

Komerčné banky je možné rozdeliť podľa viacerých hľadísk, napríklad podľa rozsahu ich činnosti môžu byť:

- univerzálne KB – realizujú širokú škálu bankových operácií.
- špecializované KB – zameriavajú sa na určité bankové služby, segmenty, napr.: hypotekárna banka, investičná banka, devízová banka, clearingová banka, depozitná banka, eskontná banka, komunálna banka, záručná banka.

Komerčné banky sa členia tiež podľa toho, komu poskytujú svoje služby:

- podnikom – corporate banking,
- domácnostiam – retail banking.

1.4 Bankový systém v rámci EÚ – regulácie, smernice

Európska únia vytvorením hospodárskej a menovej únie priniesla aj určité regulácie pre bankové systémy členských štátov. Basel II spolu so smernicami Európskej komisie CAD I, CAD II, CAD III, vytvára základný regulačný rámec pre podnikanie komerčných bánk v Európskej únii a predstavuje snahu zachovať stabilitu a kompatibilitu finančného a bankového systému v maximálnej možnej miere v európskom a svetovom bankovom priestore ako nevyhnutný predpoklad kvalitného fungovania bankového systému [2]. Okrem

zachovania stability hlavným dôvodom zavedenia týchto regulácií bolo zaistenie ochrany spotrebiteľa, ktorá tvorí základnú časť právneho systému Európskej únie.

Basel II (New Basel Capital Accord) schválená bazilejským výborom v roku 2004 obsahuje pravidlá pre výkon činnosti bánk a pre dohľad nad nimi. Skladá sa z troch pilierov zaoberajúcich sa tromi oblasťami. V prvom pilieri sú určené minimálne kapitálové požiadavky pre kreditné, trhové a operačné riziko (zosilnené z Basel I). Druhý pilier obsahuje regulácie, ktoré sa týkajú hodnotenia aktivít a rizikového profilu banky, zaoberá sa procesom hodnotenia dostatočného kapitálu – určuje minimálnu hranicu kapitálovej primeranosti (spodná hranica je 8%). Tretí pilier zahŕňa požiadavky na poskytovanie informácií jednotlivými bankami s cieľom zvýšiť prehľad o rizikivosti bánk.

Európsky systém centrálnych bánk (ESCB) tvorí Európska centrálna banka (ECB) a centrálné banky členských štátov. Hlavnými úlohami ECB sú:

- udržiavať cenovú stabilitu,
- stanoviť a vykonávať menovú politiku,
- realizovať operácie na voľnom trhu,
- podporovať hospodársku politiku,
- riadiť devízové obchody,
- povoľovať vydávanie euro bankoviek a mincí,
- riadiť devízové rezervy štátov,
- bankový dohľad ECB.

V septembri roku 2010 bola schválená upravená finančná regulácia bankového systému s názvom Basel III, ktorá obsahuje najväčšie zmeny regulácie bankového systému v poslednom desaťročí. Hlavnou príčinou zavedenia zmien bola hospodárska kríza, ktorá poukázala na jednotlivé nedostatky v existujúcej bazilejskej regulácii Basel II. Basel III obsahuje významné sprísnenia doterajších kapitálových požiadaviek. Najvýznamnejšími z nich sú:

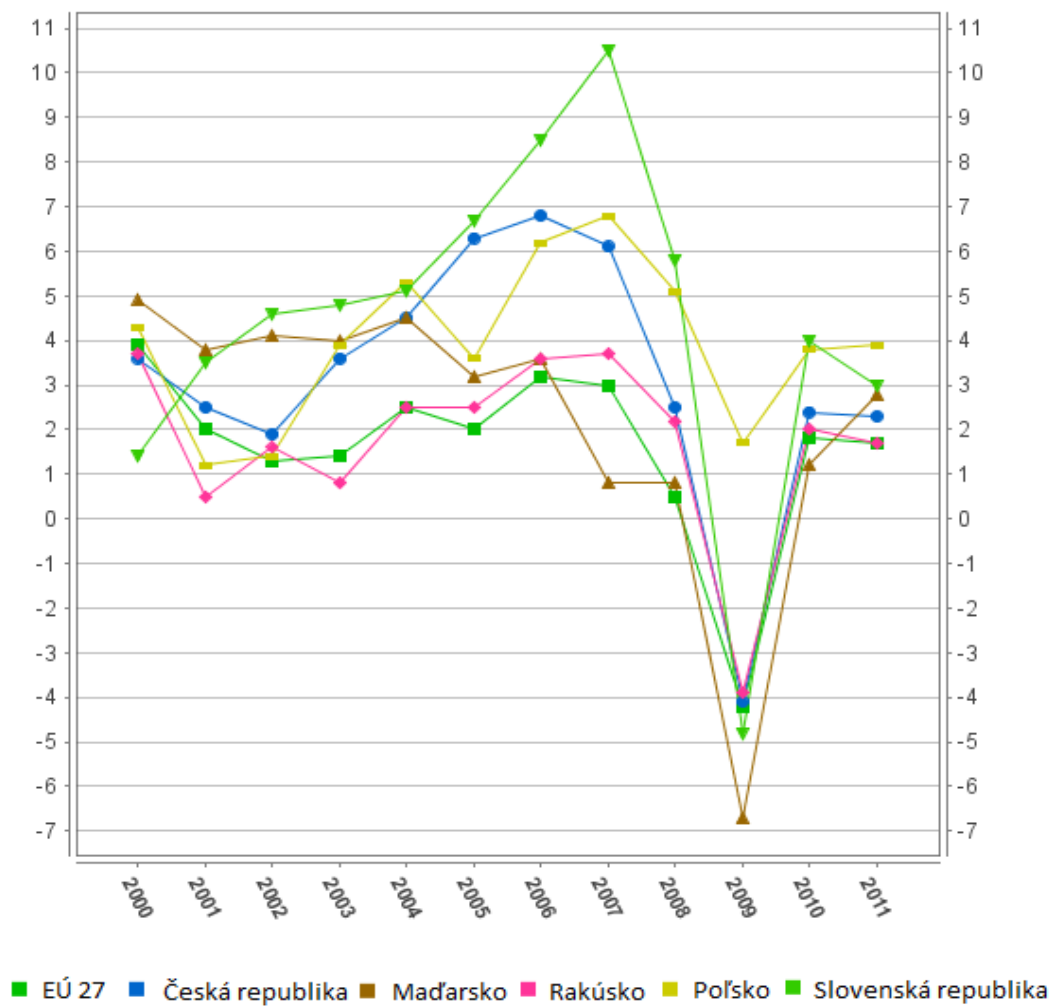
- objem najlikvidnejších aktív bánk má dosiahnuť 7 % objemu rizikových aktív namiesto predtým predpísaných 2 %
- nová požiadavka na minimálny základný kapitál vo výške 4,5 % (zvýšená z 2 %), ktorú majú banky splniť do roku 2015
- požiadavka kapitálových rezerv na krytie budúcich finančných rizík vo výške 2,5 %, ktorú majú banky splniť do roku 2019.

1.5 Kríza v Európskej únii

Hospodárska kríza, ktorá zasiahla celý svet sa začala v roku 2007 v Spojených štátoch amerických, a v prvom štvrtroku 2008 sa jej vplyv prejavoval už aj v Európskej únii. Dôvodom vypuknutia krízy realitného trhu v USA bolo, že banky poskytovali rizikové hypotéky ľuďom s nižšou životnou úrovňou. Nízke úroky, s ktorými boli pôžičky ponúkané, časom narástli a dlžníci ich neboli schopní splácať. Návratnosť bánk sa priblížila k nulovej, čo viedlo k neskoršiemu bankrotu jednotlivých amerických bánk. V septembri 2008 investičná banka Lehman Brothers vyhlásila krach, čo vyvolal všeobecnú nedôveru na finančných trhoch sveta, preto ECB okamžite poskytla bankám krátkodobú pôžičku vo výške 30 miliárd eur. Následne Európska únia naštartovala opatrný krízový plán, ktorý obsahoval nové predpisy pre banky, ako napríklad príkaz týkajúci sa väčších kapitálových rezerv. Akcie niektorých bánk extrémne padli až o 40%, a príznačným bol tiež pokles hodnôt cenných papierov na celom svete. Viacero členských štátov EÚ vyhlásilo garantovanie všetkých vkladov v bankách a ECB vyhlásila zníženie základnej úrokovej miery o pol percentuálneho bodu. Koncom roka 2008 nezamestnanosť v EÚ prudko stúpla a výrazne padla miera inflácie. Následkom zhoršujúcej sa situácie ECB opätovne znížila sadzbu na 2,5%. V roku 2009 sa zastavil hospodársky rast Európskej únie a recesia zasiahla aj tie najsilnejšie štáty EU, ako Nemecko a Veľká Británia. Začiatkom roka 2009 HDP eurozóny klesol o 2,5% a ďalej rástla aj nezamestnanosť. ECB znova znížila sadzbu na 1,0% a tým sa dostala na historicky najnižšiu úroveň. Kríza zasiahla všetky členské štáty, preto sa posunulo aj prijatie eura novými členskými štátmi, keďže ani jednému štátu sa nepodarilo udržiavať úroveň deficitu verejných financií pod 3 percentá HDP. Pre štáty ako Maďarsko, Česko, Rumunsko a Poľsko bolo ďalším nepríjemným krízovým vplyvom výrazné, až 30% kolísanie výmenných kurzov mien. Následkom krízy Maďarsko ako prvý štát muselo požiadať Medzinárodný menový fond (MMF) a EÚ o pomoc v roku 2008: MMF (12,5 miliárd €), EÚ (6,5 miliárd €) a Svetová banka (1 miliarda €) spoločne poskytli Maďarsku pôžičku vo výške 20 miliárd eur. Na začiatku roka 2010 objavili ďalšie negatívne následky krízy v podobe obáv zo štátnych dlhov členských štátov ako napr.: Grécko, Írsko, Portugalsko, Španielsko, Taliansko. Grécko musela požiadať o pomoc, čo nakoniec dostalo v máji roku 2010 od krajín eurozóny a od MMF vo výške 110 miliárd eur, ktorá bola podmienená úspornými opatreniami. Eurozóna neskoršie (koncom roku 2010) tiež schválila pomoc pre Írsko v celkovej výške 85 miliárd eur. Dlhová

kríza eurozóny však stále trvá, jej ďalšou obeťou sa môže stať Portugalsko, ktorého vyhlíadky sa stále zhoršujú (S&P znížil jej hlavný rating o dva stupne na BBB koncom marca 2011).

Graf 1.3: Rýchlosť rastu HDP – percentuálna zmena oproti predošlému roku (Štáty Európskej únie, Česká republika, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Slovenská republika)³

³ Zdroj: Eurostat

2. Maďarský finančný systém a bankový sektor

Financovanie v Maďarskej republike je tak, ako vo väčšine krajín EÚ, tradične bankovo založené. Hlavne z tohto dôvodu sa finančný systém Maďarska pokúsim priblížiť najmä z pohľadu bankového sektora.

2.1. Vývoj maďarského bankového sektora (1987-2000)

Začiatky maďarského komerčného bankovníctva sú spojené s dátumom 1.január 1987, kedy bol v Maďarsku zavedený dvojstupňový bankový systém. Maďarská národná banka, ktorá predtým plnila funkcie centrálnej banky i jedinej obchodnej banky slúžiacej pre podniky a družstvá, sa stala jednoznačne centrálnou bankou štátu, zodpovednou za monetárnu politiku. V jednostupňovom bankovom systéme okrem CB existovala aj Štátna sporiteľňa (Országos Takarékpénztár – OTP), ktorá bola bankou obyvateľov, Maďarská zahranično-obchodná banka (Magyar Külkereskedelmi Bank - MKB) pôsobiaca na zahranično-obchodnom území, a Štátna rozvojová banka, ktorá sa bankou len nazývala, v skutočnosti slúžila na financovanie štátnych investícií. V roku 1987 účty firiem (so všetkými vkladmi vo výške 117,9 miliárd Ft a úvermi vo výške 399,2 miliárd Ft) od CB prevzali tri novovzniknuté komerčné banky: Maďarská úverová banka (Magyar Hitel Bank), Národná obchodná a úverová banka (Országos Kereskedelmi és Hitel Bank) a Budapest Bank. Medzi veľké banky patrili v tom roku ešte Maďarská zahranično-obchodná banka a General Banking and Trust Company (Általános értékforgalmi bank). Napriek tomu, že hlavným cieľom bankovej reformy bolo, aby sa zabránilo sektorovým obmedzeniam, novovzniknuté komerčné banky poskytovali služby väčšinou opäť len určitým odvetviám: väčšina priemyselných podnikov sa stala klientom Maďarskej úverovej banky, väčšina potravinárskych podnikov a družstiev bola klientom Národnej obchodnej a úverovej banky a významná časť infraštruktúry a energetického sektora bola klientom Budapest banky. Majoritným vlastníkom týchto troch bánk a Maďarskej zahranično-obchodnej banky bol štát, ktorý vlastnil 80% akcií a ostatných 20% bolo rozdelených medzi (štátnych) firemných akcionárov. V roku 1987 obchodné banky ešte nemohli vykonávať činnosti v oblasti retail bankingu, ani poskytovať devízové peňažné služby, tieto služby naďalej vykonávala Štátna sporiteľňa. Maďarský bankový systém sa v tom roku okrem Národnej banky skladal z ôsmich obchodných bánk (jedna z nich bola offshore banka - CIB), z 11-tich špecializovaných finančných inštitúcií, zo Štátnej sporiteľne (ktorá ešte vtedy nemala licenciu obchodnej banky) a z 260-tich sporiteľných družstiev.

Tab.2.1: Štruktúra maďarského bankového systému v roku 1987

	Podľa súvahy v %	Podľa kapitálovej sily ⁴ v %
Veľké banky	58,1	60,2
Stredné a malé banky	4,7	19,0
Retailové banky	35,6	8,2
Špecializované banky	1,6	12,6
Spolu:	100,0	100,0

Zdroj: [9] - Nyers és társai (1991)

Najmä v prvých rokoch CB často poskytla pomoc komerčným bankám, ktoré mali dočasné problémy s likviditou. Po zavedení firemného zákona, počas rokov 1989-91, počet podnikových subjektov vzrástol skoro päťnásobne a vďaka tomu počet majiteľov účtov prekročil sumu pol milióna. V roku 1989 niektoré banky dostali povolenie na zbieranie devízových vkladov a poskytnutie devízových úverov, a začiatkom roku 1990 dostalo 8 bánk povolenie na zúčtovanie platieb súvisiacich so zahranično-obchodnými operáciami. Koncom roka 1991 už 19 bánk mohlo vykonávať takéto operácie. Dcérske banky zahraničných úverových inštitúcií v Maďarsku objavili už v 80-tých rokoch, ktoré v 90-tých rokoch poskytli svoje služby najmä firmám. Na prelome desaťročia okrem OTP a Poštovej banky retailové bankové operácie poskytovali aj viaceré komerčné banky. Vtedy narástol aj počet zahraničných bánk. Koncom roka 1991 v Maďarsku existovalo už 35 bánk (726 pobočiek), z ktorých bolo 22 domácich a 13 zmiešaných alebo zahraničných.

Tab.2.2: Podiel bankových skupín na objeme celkových aktív bankového sektora v %

Bankové skupiny	1987	1988	1989	1990	1991
Veľké banky	57	54	51	48	42
OTP	36	37	37	34	33
Domáce stredné banky	4	3	6	6	9
Zmiešané banky	2	3	4	11	15
Špecializované banky	1	3	2	1	1

Zdroj: [9]

⁴ Vlastný kapitál, akumulované aktíva a rezervy, nezdanené rezervy

Aktíva bankového systému sa z objemu 60 miliárd v roku 1987 zdvojnásobili do konca roku 1990 na 122,6 miliárd forintov. V roku 1991 sa oživil medzibankový peňažný trh – odtiaľ získané aktíva bánk vtedy predstavovali 5,6% ich celkových aktív. Zisk bankového sektora v období 1987 – 1991 z roka na rok rástol, rentabilita vlastného imania však ostala na skoro nezmenenej úrovni.

Tab.2.3: Zisk bankového sektora

	Zmena výsledku hospodárenia			Rentabilita vlastného imania v %	
	V absolútnej sume (mld. Ft)		v %		
	1987	1990	1990/1987	1987	1990
Veľké banky	18,3	30,7	167,9	50,7	50,6
Stredné banky	2,3	11,2	487,0	20,2	33,0
Retailové banky	7,4	19,5	263,5	151,0	108,6
Špecializované banky	0,3	1,9	633,3	3,9	18,6
Všetky banky	28,3	63,3	223,7	47,2	51,6

Zdroj: [9] – Nyers és társai(1991)

V decembri 1991 nadobudol účinnosť prvý moderný bankový zákon, s ktorým bola zavedená kapitálová primeranosť podľa západného vzoru. Banky mali dosiahnuť zákonom predpísanú výšku kapitálovej primeranosti (8%) do januára 1993. V marci 1993 bola vykonaná konsolidácia pôžičiek tých bánk, ktoré do konca roka 1992 nedosiahli väčšiu kapitálovú primeranosť než 7,25%. Tie banky mohli predať svoje toxické (zlé) aktíva štátu, ktorý ich odkúpil za tzv. konsolidačné dlhopisy v celkovej výške 80 miliárd Ft. Konsolidácia mala dobré i zlé následky: z jednej strany vylepšila ukazovatele bankového systému, z druhej však priniesla bankám stratu z úverov v celkovej výške 23 mld. Ft, keďže štát im vyplatil 50-80% hodnoty ich toxických aktív. Druhá etapa bankovej konsolidácie prebiehala v decembri 1993, ale vtedy už nie kúpou toxických aktív, ale zaisťovaním nedostatku kapitálu. V polovici 90-tych rokov sa začínala privatizácia bánk, následkom čoho sa aj vďaka konsolidácii „uzdravené“ banky dostali do súkromného vlastníctva a to väčšinou do vlastníctva zahraničného. Privatizácia trvala do roku 1997 a vtedy vyvinutá vlastnícka štruktúra bankového sektora sa už nezmenila do konca desaťročia (Tab.2.4). Systém bánk na prelome

tisícročia s 36 komerčnými bankami s niekoľkými špecializovanými úverovými inštitúciami a viac než 100 úverovými spoločnosťami bol otvorený pre finančné inovácie a ponúkal klientom moderné produkty.

Tab.2.4: Vlastnícka štruktúra bankového sektora (podľa vlastného kapitálu)

	1996	1997	2000	
	v %		v mld. Ft	v %
Domáce	48,84	37,12	121,8	30,8
Z toho: štátne	33,70	20,66	84,3	21,3
Zahraníčné	47,59	61,22	263,2	66,6
Z toho: finančné inštitúcie	39,64	48,92	200,8	50,8
Iné ⁵	3,56	1,67	10,1	2,6
Spolu	100,00	100,00	395,1	100,00

Zdroj:[9]

Tab.2.5: Rozvoj bankového sektora v období 1993-2000

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Počet bánk	42	44	43	42	43	44	43	42
Aktíva úverových inšt. v mld.	2768,1	3217,2	3875,2	4723,7	5973,3	6949,7	7799	8979
Aktíva úverových inšt. v % HDP	78	74	69	69	70	68	69	70
Objem úverov v % HDP	35	33	28	25	26	26	27	31
Kapitálová primeranosť	11	15,2	18,0	15,7	17,3	16,5	15	13,9

Zdroj:[9]

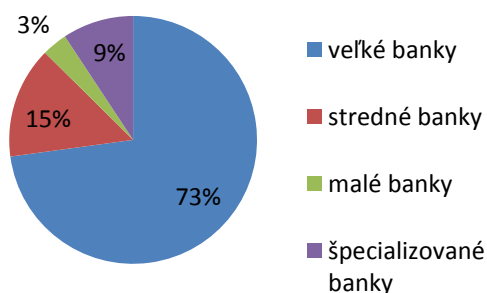
Z tabuľky 2.5 vidieť, že v druhej polovici 90-tych rokov nenastali veľké zmeny v rozvoji bankového systému: počet bánk a objem ich aktív v pomere k HDP ostal skoro nezmenený.

⁵ Spätne odkúpené a preferenčné akcie

2.2 Maďarské bankovníctvo v poslednom desaťročí

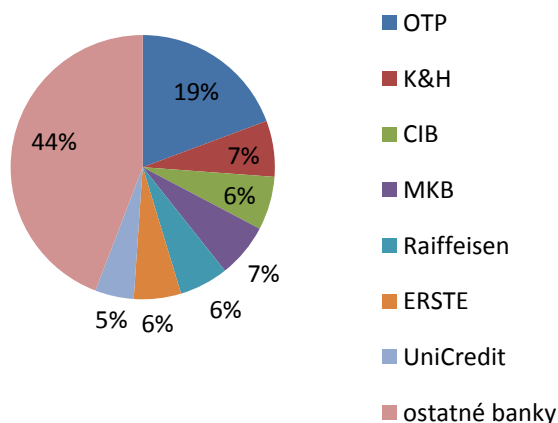
Maďarskú ekonomiku v období 2000 – 2006 charakterizoval rovnomerný rast hrubého domáceho produktu, ktorý v ročnom priemere predstavoval 4 %. Počas týchto rokov mal rastový charakter aj bankový systém, firemné úvery rástli s priemerným 12%-ným a domáce úvery s priemerným 40%-ným tempom. V rokoch 2002 a 2003 významne narástol aj podiel hypotekárnych úverov hlavne vďaka štátnej dotácii na hypotéky – pravicová vláda na jar 2002 zvýšila všeobecnú podporu hypotekárnych úverov na 10 %, ktorú ľavicová vláda upravila až v decembri 2003. Dôsledkom modifikácie dotácie v roku 2003 a vysokým úrokom pri forintových úveroch dopyt po úveroch klesol, preto banky pre vylepšenie ich situácie začali ponúkať nový produkt – devízový úver, najčastejšie vo švajčiarskom franku s nízkym úrokom. Devízový úver sa stal rýchlo populárnym produktom bánk, vďaka tomu sa počas rokov 2002 – 2007 významne zväčšil objem devízových aktív: kým v rokoch 2000 – 2002 tvorili 30 – 43 % všetkých aktív, v roku 2007 ich objem už narástol na 49,5 %. Podiel devízových úverov k úverom domácnostiam (k bežným spotrebným úverom) v roku 2001 predstavoval len 3 %, do roku 2007 však rovnomerným rastom dosiahol 59,5 %. (podiel devízových úverov k firemným úverom bol v roku 2007 53,7%) Keďže od druhej polovice roku 2003 vklady klientov už nevystačili na financovanie všetkých úverov, narástol aj podiel cudzích zdrojov: kým v roku 2001 predstavovali 16 %, v roku 2007 už dosiahli 25,7 %. Na začiatku minulého desaťročia klesol počet bankových pobočiek najmä následkom fúzií bánk, ale po roku 2006 sa znova naštartovalo rozširovanie sietí pobočiek. Veľa pobočiek v tom čase otvorili banky CIB, Raiffeisen, MKB alebo UniCredit, ale aj Postabank, ktorej zjednotenie s Erste Bank Hungary Rt. sa dokončilo (aj právne) v roku 2004.

Graf 2.1: Podiel bankových skupín na objeme celkových aktív bankového sektora koncom roka 2007

Zdroj dát: [12] PSZÁF

Graf 2.2: Podiel jednotlivých veľkých bánk na objeme celkových aktív bankového sektora v roku 2007

Tab.2.6: Rast bánk a úverových inštitúcií podľa ich celkových aktív

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Celkové aktíva v mld. Ft	9 040	10 196	12 861	14 912	17 588	21 068	24 356
Rast v %		12,8	26,1	15,9	17,9	19,8	15,6

Zdroj: [12] PSZÁF

Priemerná ziskovosť maďarského bankového sektora do 2007 v porovnaní aktív i vlastného kapitálu bola vyššia než v zahraničných vyspelých bankových systémoch, hoci v roku 2005 bola zavedená daň z vyšších príjmov⁶, ktorá pre banky predstavovala ročne výdavky v hodnote asi 30 miliárd Ft.

Rok 2007 priniesol zmeny do svetovej a maďarskej ekonomiky i do maďarského bankového sektora. Charakteristické pre tento rok bolo zmiernenie ekonomického vývoja, rast inflácie a nárast cien úverových zdrojov. Zníženie reálnych príjmov a spotreby, i klesajúce investície viedli k poklesu dopytu po úveroch. Významný bol aj pokles úrokovej marže (pomer čistého zisku z úrokov k priemerným celkovým aktívam), čo zapríčinilo aj to, že dopyt po devízových úverov presiahol dopyt po úveroch vo forintoch s vysokým úrokom. Rýchlosť rastu objemu poskytnutých úverov pre domácnosti sa spomalil, zo 40 % klesol na 26 %. Medzibankové depozitá a vklady v centrálnej banke oproti roku 2006 klesli až o 32 %, čo poukázalo na likviditné problémy bánk. Rozpätie úrokových sadzieb v roku 2007 v porovnaní s rokom 2006 značne klesol, úroky úverov v eurách narástli, kým vysoké sadzby spotrebných úverov v domácej mene sa znížili. Významný (5,8 %-ný) pokles návratnosti kapitálu bol následkom okrem iného aj absorbovania likvidity a poklesu dopytu po úveroch.

Tab.2.7: Zmeny ukazovateľov ziskovosti bankového sektora počas rokov 2002 - 2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ROE (%)	15,5	17,1	23,4	22,7	22,3	16,5
ROA (%)	1,1	1,5	2,0	2,0	1,8	1,5

Zdroj: [12] PSZÁF

Aj keď prvá polovica minulého desaťročia bola "zlatou érou" pre banky na rozvinutých finančných trhoch, ani to nevysvetľuje relatívne vysokú ziskovosť maďarského bankového

⁶ Túto daň platili banky do 2008; predstavilo 6 % úrokového rozpätia

sektora. Príčinou vysokých ziskov nebola väčšia efektívnosť nákladov, ale to, že maďarské banky poskytovali úvery s oveľa vyšším, až neporovnateľným úrokom, ako termínované vkladové účty (v porovnaní so západnými bankami) [10]. Vysoké úroky boli charakteristické nielen pre rizikovejšie úvery ale aj pre tie, u ktorých zákazníkovo riziko bolo relatívne malé. V maďarskom bankovom sektore boli banky s väčším podielom na trhu v lepšej pozícii, aby získali veľké podiely vo výnosnejších odvetviach. O tom svedčí aj dominancia banky OTP, ktorá v predkrízových rokoch ešte stále vlastnila 40 – 60 % významných trhových segmentov (ako napr.: vklady domácností, vedenie účtov alebo hypotekárne úvery), zatiaľ čo jej najväčší konkurenti len o málo prekročili hranicu 10%. Objavenie zahraničných bánk na trhu v 90-tych rokoch a konsolidácia v malej miere oslabili pevné vedúce postavenie banky OTP, avšak založením tzv. OTP Jelzálogbank – dcérska banka OTP špecializovaná na hypotéky – sa súťaž bánk na hypotekárnom trhu zhoršil.

Tab.2.8: Trhový podiel významnejších bánk v rokoch 2007 a 2008 v %

Mená bánk	2007			2008		
	aktíva	úvery	vklady	aktíva	úvery	vklady
OTP	20,3	19,4	27,8	18,8	17,8	25,8
K&H ⁷	10,6	10,8	11,2	12,1	10,2	13,4
CIB Bank	11,2	12,7	9,9	11,5	13,9	9,9
MKB Bank	10,8	12,0	9,3	10,9	12,7	8,3
Raiffeisen Bank	9,1	10,0	10,9	10,1	10,6	11,8
Erste Bank Hungary	8,9	9,2	7,5	10,0	10,6	7,2
UniCredit Bank	6,8	6,5	6,7	6,7	6,8	7,2
Budapest Bank	3,6	4,0	4,0	3,6	4,3	6,1
FHB	2,7	3,4	0,0	2,6	1,8	0,3
Citibank	3,0	1,1	3,2	3,0	1,0	3,1
Magyarországi Volksbank	1,6	1,7	1,9	2,0	2,0	1,9
Magyar Takarékszövetkezeti Bank ⁸	1,3	0,8	0,2	1,4	0,9	0,3

Zdroj: [10] podľa dát od PSZÁF

Od druhej polovice minulého desaťročia sa naštartovala rizikovo-záložená súťaž medzi bankami, čo znamenalo, že banky sa snažili súťažiť s vedúcou bankou so zvýšením rizika.

⁷ K&H - Kereskedelmi és Hitelbank [Obchodná a úverová banka]

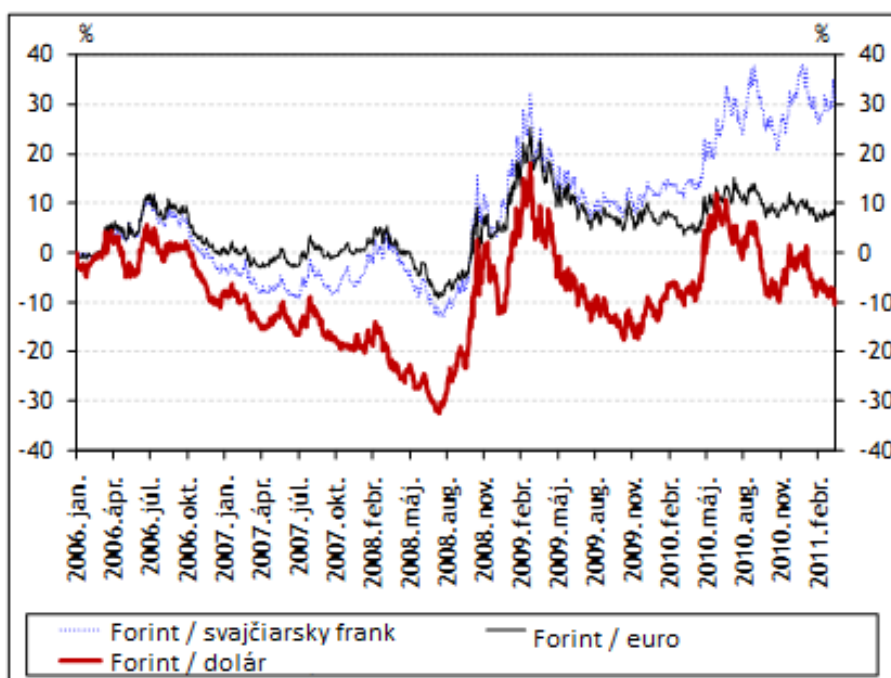
⁸ sporiteľňa

Pomocou zvýšenia zákazníckeho a úverového rizika sa im podarilo zjemniť dominantnosť banky OTP (Tab.2.8).

2.3 Maďarské bankovníctvo a súčasná kríza

Hospodárska kríza, ktorá sa začala v lete 2007 prasknutím americkej hypotekárnej bubliny, sa najprv skoro ani nedotkla maďarského bankového sektora. Hlavným dôvodom tejto skutočnosti bol fakt, že na maďarských finančných trhoch neboli rozšírené tie štruktúrované finančné produkty (MBS, CDO)⁹, ktoré infikovali celý svet. Kríza napriek tomu nepriamo vplývala na maďarskú ekonomiku i na bankový sektor. Zmeny v bankovom sektore spôsobené hospodárskou krízou sa objavili až po krachu americkej banky Lehman Brothers v septembri 2008. Vyvolalo to krízu dôvery na svetových finančných trhoch, následkom čoho sa zredukovala dostupnosť k externým formám financovania a objavili sa problémy likvidity medzibankového peňažného trhu. Banky sa neodvážili poskytovať úvery ani dobre hodnoteným finančným inštitúciám, lebo nemohli vedieť, u ktorých sú skryté americké toxické cenné papiere. Značne narástlo riziko i riziková prémie a významné problémy spôsobili aj kurzové výkyvy forintu hlavne voči švajčiarskemu franku (Graf 2.2).

Graf 2:2: Výkyvy výmenných kurzov forintu pred krízou a počas krízy¹⁰

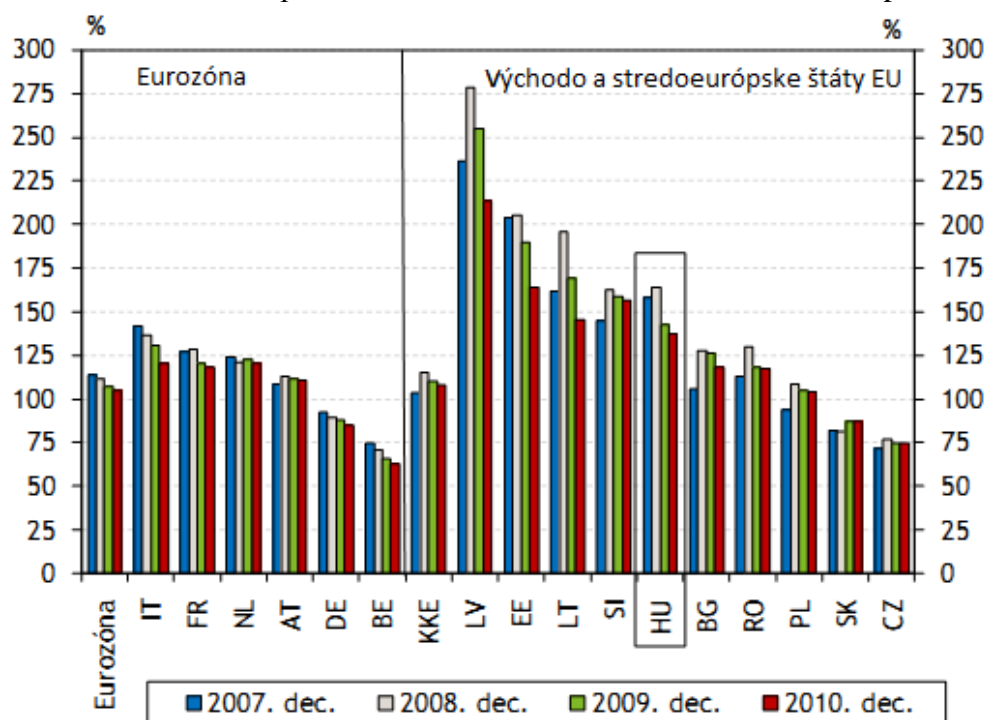

⁹ MBS – mortgage backed securities – cenné papiere priamo naviazané na hypotéky
CDO – collateralized debt obligation – cenný papier, ktorý kombinuje viaceré „kryté“ cenné papiere (napr.:MBS) [15]

¹⁰ Zdroj: Reuters

S 30 až 40 %-nou volatilitou výmenného kurzu banky nerátali ani v testoch pre výmenné riziko devízových úverov. Vďaka týmto zmenám výmenného kurzu a rastu úrokových sadzieb dlžníkom významne narástli splátky úverov. Zvýšenie splátok na jednej strane prispelo k sprísneniu úverových podmienok, na druhej strane však banky museli predĺžiť splatnosti úverov v záujme ich návratnosti. Maďarsko sa dostalo medzi štáty silne postihnuté úverovou krízou napriek tomu, že nehralo úlohu vo vývoji krízy, keďže banky neobchodovali s americkými toxickými cennými papiermi (alebo len v minimálnom množstve). Príčinou maďarskej úverovej krízy bola ekonomická zraniteľnosť, ktorá vznikla následkom hospodárskej politiky podporujúcej spotrebu v období 2001 – 2006. Zraniteľnosť ekonomiky a bankového sektora zvýšila aj čoraz väčšia miera úverovej expanzie, vďaka čomu pomer úverov ku vkladom vyskočil nad 150 % zo 110-120 % v predošlých rokoch [10]. Bola to omnoho vyššia hodnota ako v podobne rozvinutých krajinách európskej únie (Graf 2.3).

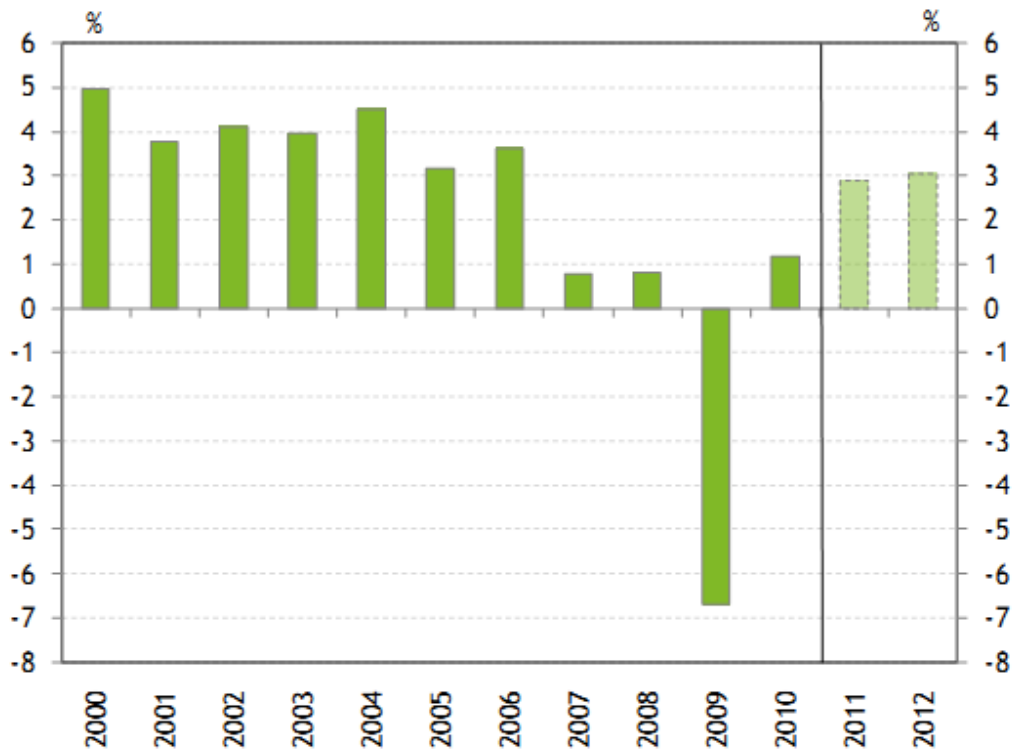
Graf 2.3: Ukazovateľ pomeru úverov ku vkladom v medzinárodnom porovnaní

Zdroj:[13] – Jelentés a pénzügyi stabilitásról 2011 április (Hlásenie o peňažnej stabilite, apríl 2011)

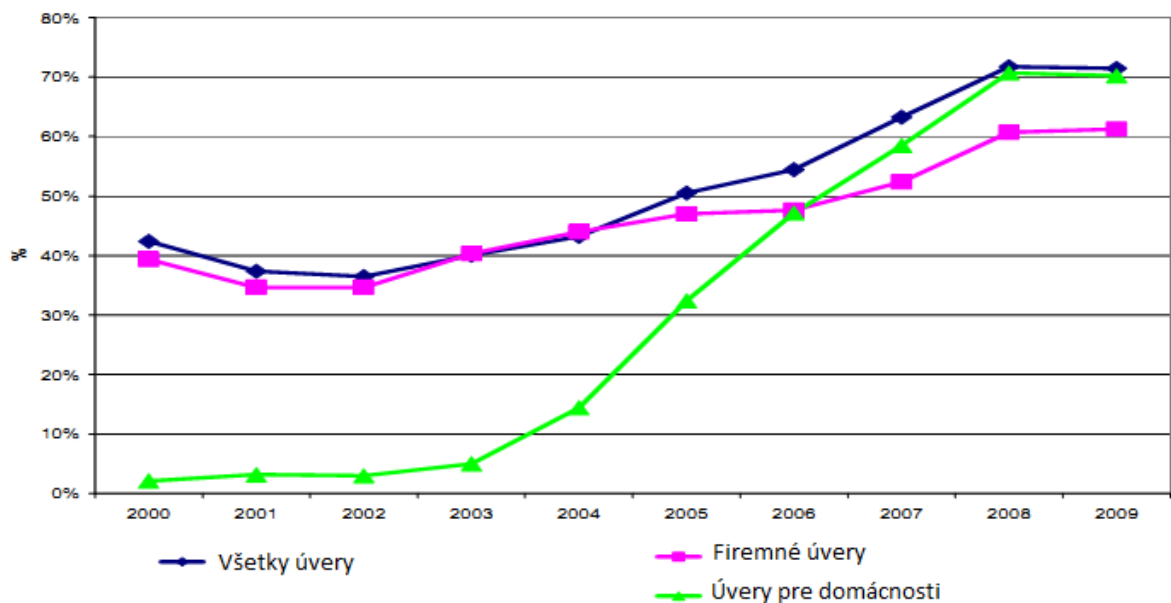
Následkom krízy maďarská ekonomická recesia vyvrcholila v roku 2009, HDP Maďarska klesol o 6,3 %. Objem hrubého domáceho produktu opäť začal rásť až v roku 2010 tempom 1 %, a to vďaka vládnym stimulačným balíkom (Graf 2.4). Príjmy domácností v roku 2009 významne klesli a nezamestnanosť sa dostala na svoju najnižšiu úroveň od roku 1995.

Graf 2.4: Ročné zmeny maďarského HDP + predpovede na roky 2011 a 2012 (Zdroj: MNB)

Aj vďaka tomu sa značne zmenila štruktúra bankových aktív: objem firemných úverov klesol o 9 % (607 mld. Ft), čo znamenalo oproti minuloročným 6 – 15 % rastom významný pokles, tiež sa zmenšil objem úverov pre domácnosti vo výške 411 mld. Ft, narástlo však množstvo cenných papierov na obchodovanie. Objem celkových aktív bánk v roku 2009 klesol o 0,5 %, kým v predošlých rokoch rástol 16 – 20%-ným tempom. Rast podielu devízových úverov ku všetkým úverom sa v roku 2009 zastavil, napriek tomu devízové úvery v polovici roku 2010 stále predstavovali 72 % všetkých úverov (Graf 2.5).

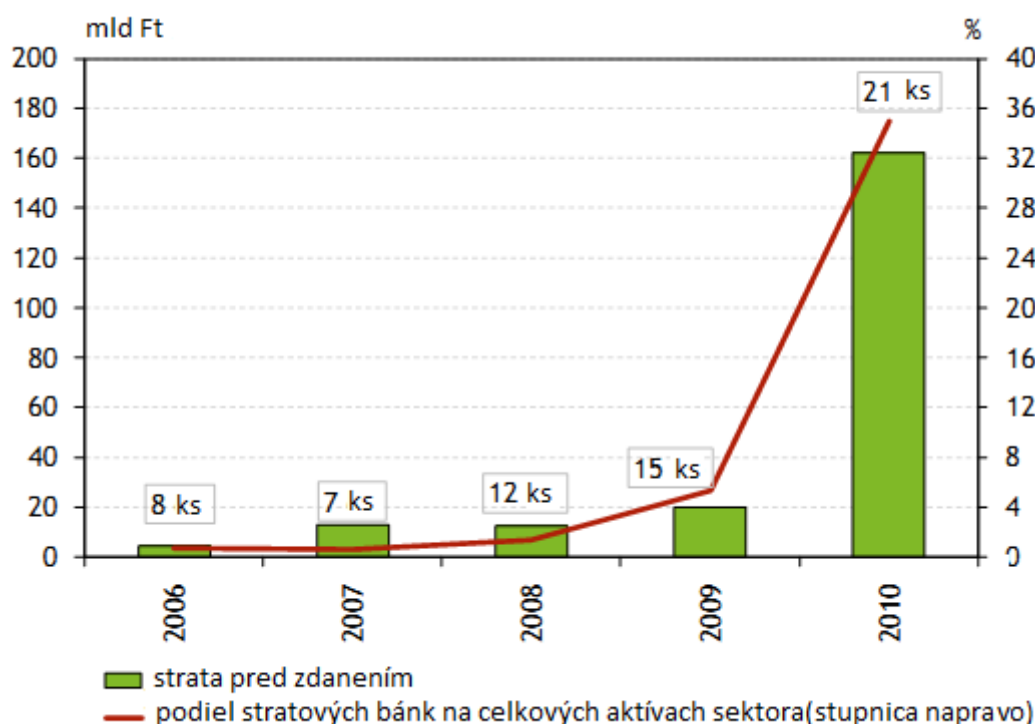
Graf 2.5: Podiel devízových úverov ku všetkým úverom (Zdroj: [12] PSZÁF)

U spotrebných úverov bol tento ukazovateľ vyšší, 87 %-ný, u hypotekárnych úverov 67 %-ný. Hlavným problémom bolo, že 91 % devízových úverov pre domácnosti bolo poskytnutých v inej mene ako euro, väčšinou vo švajčiarskom franku. To znamenalo, že kurzové riziko ohrozovalo hlavne dlžníkov retailových úverov, keďže rozhodná väčšina domácností nemala devízové príjmy, ani dostatok devízových zdrojov na krytie kurzového rizika úverov, napriek tomu, že ich devízové úvery boli prevažne denominované vo švajčiarskom franku.

Banky sa museli prispôbiť novým podmienkam, ktoré vytvorila kríza. V prvom rade išlo o zníženie podielu úverov ku vkladom, ktorého vysoká hodnota značne zvýšila riziká. Banky sa to snažili dosiahnuť hlavne cez zvýšenie ich vkladov, čo spôsobilo zosilnenie súťaže bánk na trhu vkladov. Okrem toho banky v záujme o zníženie rizika sprísnil podmienky poskytovania úverov: zvýšili požiadavky na vlastné prostriedky klientov a pri hodnotení úveruschopnosti bolo znova všeobecne žiadané preukázanie príjmov klientov. V niektorých prípadoch už schválené úvery stornovali, alebo zmluvy jednostranne zmenili na úkor klienta, ak to právne medzery dovolili. Banky sa snažili znížiť aj ich prevádzkové náklady: kým pred krízou banky rozširovali siete pobočiek a zvýšili počet ich zamestnancov, od neskorej jesene 2008 mnohí oznámili prepustenie stoviek zamestnancov a preskúmanie plánov o rozšírení ich sietí [10]. Ziskovosť maďarského bankového sektora ukázala klesajúcu tendenciu už pred krízou (Tab.2.7) a vďaka hospodárskemu útlmu sa to nezmenilo ani v roku 2008. Pokles ziskovosti počas rokov 2008 – 2009 zrkadlili ROE i ROA. V roku 2009 návratnosť vlastného imania (ROE) klesla na 8,8 % a návratnosť celkového kapitálu (ROA) na 0,7 %. Na ziskovosť bankového sektora v roku 2010 okrem nepriaznivých trhových podmienok mala negatívny vplyv aj zavedená banková daň i nové opatrenia na ochranu spotrebiteľa. Zisk pred zdanením maďarského bankového sektora v roku 2010 predstavoval 73 mld. Ft, ktorý sotva dosiahol štvrtinu výsledkov predošlého roka. Zodpovedná za to bola v prvom rade štátom vybraná banková daň vo výške 126 mld. Ft, zisk bankového sektora bez nej bola podobná k zisku z roku 2009. Vďaka tomu aj ROE aj ROA prudko klesli v roku 2010: ROE pred zdanením klesla na 2,8 % a ROA pred zdanením klesla na 0,24 %. Najväčšiu časť celkového zisku bankového sektora vlastnila banka OTP s jej 55 %. Podľa zisku pred zdanením počet stratových bánk sa zvýšil z 15 na 21 a ich podiel podľa celkových aktív sa zvýšil z 5 na 35 %. Bez bankovej dane by bol počet stratových bánk 18 a ich podiel podľa celkových aktív by dosiahol 25 %. (Graf 2.6)

Graf 2.6: Počet stratových bánk , ich celková strata a podiel na celkových aktívach sektora

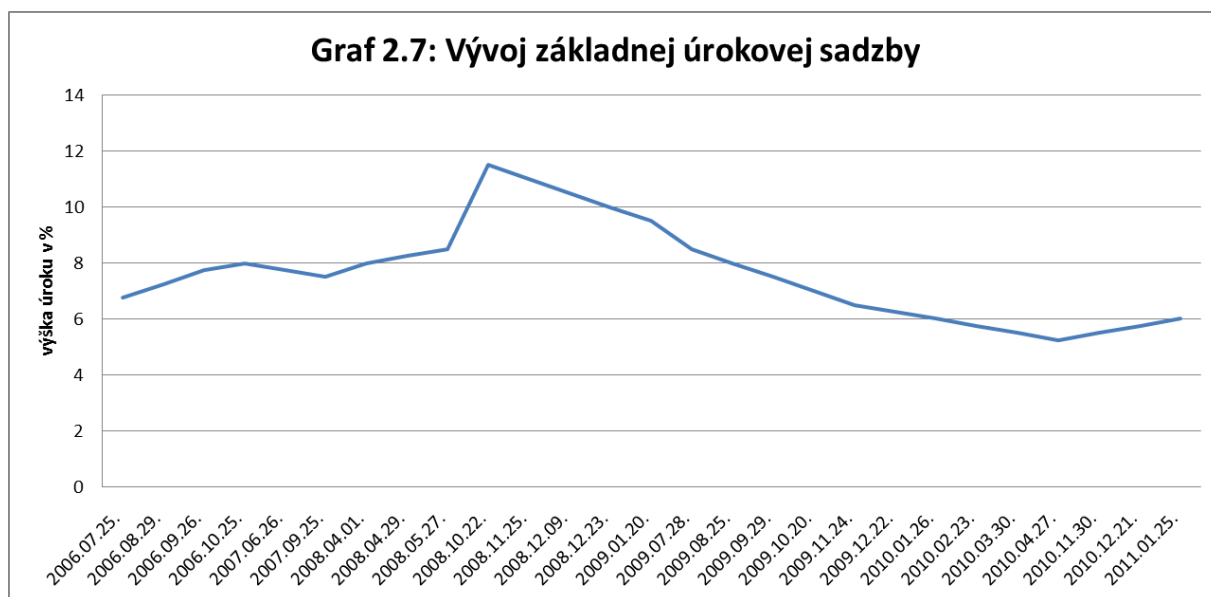
Zdroj:[13] MNB

2.4 Monetárne a fiškálne opatrenia kvôli kríze

2.4.1 Monetárna politika MNB – opatrenia

V októbri 2008 maďarský trh cenných papierov úplne zmrzol, aj vďaka tomu sa v štáte objavila dlhová kríza, následkom čoho kurz forintu počas dvoch mesiacov padol o 21 % oproti euru. Ratingové agentúry jedna po druhej znížili hodnotenie Maďarska. Rada Maďarskej národnej banky zvýšila v októbri základnú úrokovú sadzbu o 3 percentuálne body na 11,5 %, čím sa jej krátkodobo podarilo zastaviť oslabenie forintu. Cieľom Maďarskej národnej banky (MNB) od októbra bolo zmiernenie finančného – likviditného napätia a obnovenie fungovania bankového systému, na čo použila viaceré nástroje. Na riešenie likviditných problémov maďarského bankového sektora a štátu MNB použila nástroje na rozšírenie likvidity, napríklad ponúkala istené úvery s dvojročnou a šesťmesačnou splatnosťou. Okrem toho MNB znížila aj predpísaný objem povinných minimálnych rezerv z 5 % na 2 % a zmiernila náklady na jednodňové úvery. V záujme obnovenia devízových zdrojov MNB využila devízové (FX) swapy (forint/euro) s rôznymi lehotami. Opatrenia

maďarskej národnej banky na zvýšenie likvidity boli krátkodobo významné lebo zlepšili situáciu finančného trhu.

Zdroj dát: [13] MNB

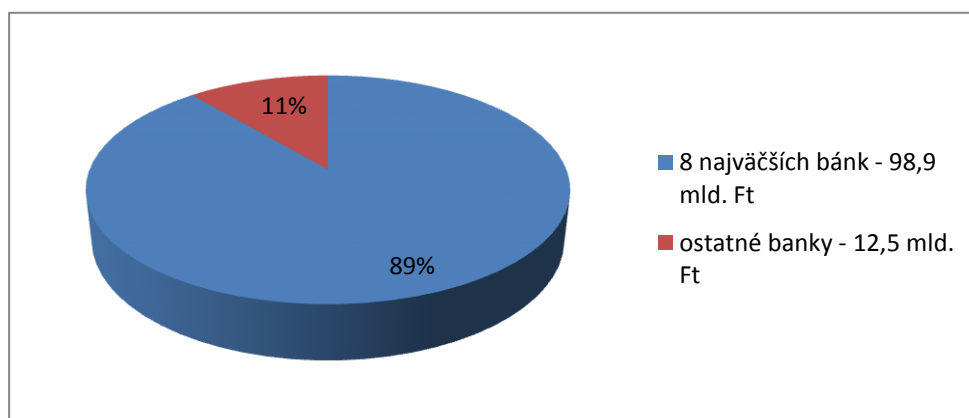
Koncom roka 2008 a začiatkom roka 2009 MNB viackrát znížila základnú úrokovú sadzbu o 50 bázických bodov na 9,5 % kvôli hospodárskemu útlmu. Vďaka tomu (a sklamaniam z nového vládneho programu) sa forint neustále oslaboval oproti euru, dostal sa aj ku kritickej hranici 300 Ft/Eur, čo nakoniec v marci aj prekročil a zastavil sa na hodnote 317 Ft/Eur. Toto vážne oslabenie výmenného kurzu znova oživilo riziko bankrotu štátu. Od apríla sa výmenný kurz forintu ďalej nezhoršil, naopak, forint do konca roka pomaly zosilnil (Graf 2.2). Rok 2009 charakterizovalo neustále znižovanie základnej úrokovej miery zo strany MNB, začiatkom roka 2010 základná úroková sadzba dosiahla svoju historicky najnižšiu hodnotu 5,25 %. Okolo tejto hodnoty MNB držala úrokovú sadzbu do konca roka, odkedy ju pomaly s 25 bázickými bodmi viacero krát zvýšila do marca 2011 na 6 %.

2.4.2 Fiškálna politika Maďarska počas hospodárskej krízy – opatrenia

Následkom vážnych likviditných problémov štátu v októbri 2008 Maďarsko muselo požiadať o finančnú pomoc, aby zabránilo štátnemu bankrotu. Po rokovaní Maďarsko podpísalo s MMF, EU i Svetovou bankou zmluvu o poskytnutí úverového balíka v celkovej výške 20 mld. eur. MMF poskytol Maďarsku 12,5 mld. eur so 17 mesačnou lehotou

(neskoršie to bolo predĺžené na žiadosť Maďarska na 23 mesiacov), EU 6,5 mld. eur s termínom na dva roky a Svetová banka ďalšiu 1 mld. eur. Úver od MMF sa má umoriť do 3 – 5 rokov s úrokom 5 - 6 % a má sa tiež zaplatiť záväzková provízia vo výške 0,25 %. MMF dalo Maďarsku podmienku na zníženie svojho štátneho deficitu pod 3,8 %, preto maďarská vláda zaviedla viaceré obmedzenia, napr.: zrušila 13. dôchodok i prémie štátnych zamestnancov a od júla 2009 zvýšila sadzbu DPH s 5 percentuálnymi bodmi na 25 %. Úver platný do 5. októbra 2010 však maďarská vláda úplne nevyužila, načerpala z neho len sumu 8,79 mld. eur (v čiastkach: 4,96; 2,38; 1,4; 0,05 mld. eur). V celkovej výške nevyčerpala ani úver od EU, využila z 6,5 len 5 mld. eur a pôžičku od Svetovej banky nevyužila vôbec. Z celkových 14,29 mld. eur načerpala MNB 1,4 mld., a ostatných 12,8 mld. eur si vzal štát. Túto sumu potom zamenil v MNB na forint a z nej financoval štátny deficit a svoj dlh. Štát pomohol v riešení likviditných problémov domácich bánk¹¹ (OTP, FHB) viacerými spôsobmi: zvýšením kapitálu banky, poskytovaním úverov a okrem toho mohol kúpiť aj cenné papiere od MNB, ktoré potom predal bankám aby sa tie dostali k likvidite. Banka OTP dostala úver od štátu vo výške 1,4 mld. eur, ktorú predčasne splatila už v marci 2010, FHB si zobrala 400 miliónový úver (v eurách) s trhovou sadzbou. Podmienkou získania úverov bolo, aby banky rozšírili objem svojich firemných úverov i úverov pre domácnosti. Značné zmeny pre bankový sektor priniesol rok 2010 vďaka novej pravicovej vláde so svojou dvojtretinovou väčšinou. Orbánova vláda vytýčila za svoj cieľ významné zníženie deficitu i štátneho dlhu, preto zaviedla mnohé silné obmedzenia. Najvýznamnejším z nich z perspektívy bankového sektora bolo zavedenie bankovej dane. Úverové inštitúcie z celkových aktív do 50 mld. Ft majú platiť 0,13 % - nú daň a zo zvyšnej časti celkových aktív vyššiu 0,53 %-nú daň.

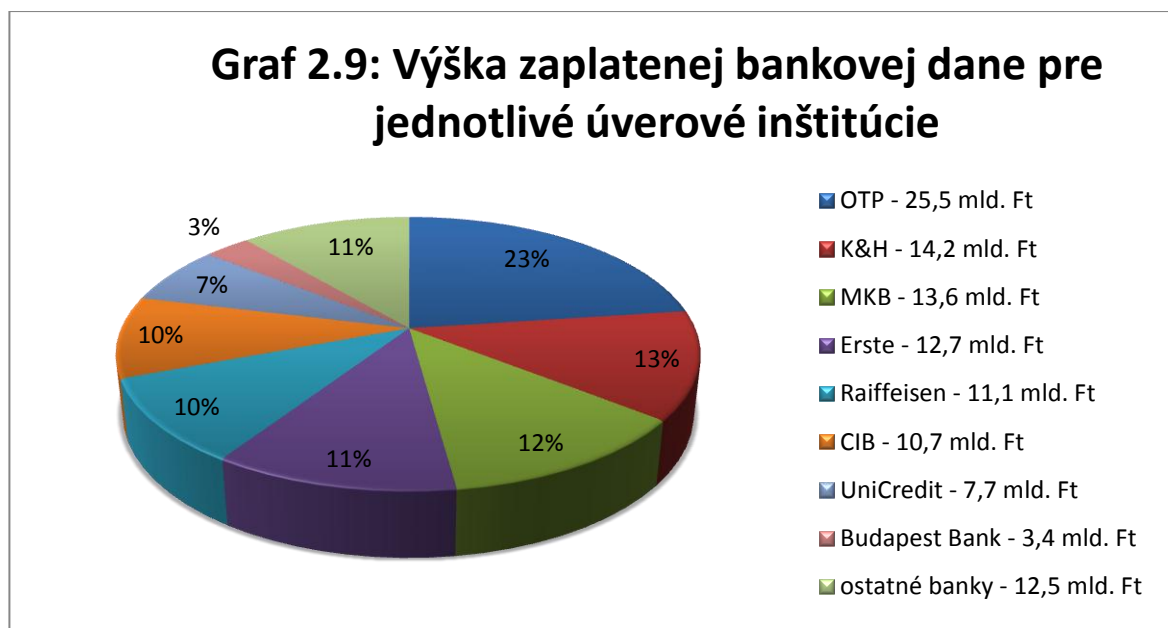
Graf 2.8: Rozdelenie bankovej dane medzi veľkými a malými bankami

Zdroj dát: www.portfolio.hu

¹¹ Dcéryským bankám zahraničných bánk pomohli ich materské banky

Poist'ovne platia 6,2 %, finančné podniky 6,5 %, investičné spoločnosti 5,6 % a investičné fondy 0,028 % daň z ich zisku. Úverové inštitúcie novozavedenú daň zaplatili v dvoch splátkach do 10. decembra v celkovej sume 111,4 mld.¹² Ft. Až 90 % tejto sumy zaplatilo osem najväčších bánk (Graf 2.8). Najvyššiu sumu, 25,5 mld. Ft zaplatila vedúca banka sektora OTP, druhú najvyššiu 14,2 mld. Ft banka K&H, ktorá preto uzatvorila tretí kvartál so 7 miliardovou stratou. Následkom toho K&H vyhlásila prepustenie 5,8 % svojich zamestnancov. Podobné obmedzenia zaviedli aj ďalšie banky ako napríklad Erste banka, ktorá po zaplatení bankovej dane prepustila 250 zamestnancov.

Zdroj dát: www.portfolio.hu

Ďalším obmedzením, ktoré sa bezprostredne týkalo bankového sektora bol, pomocný balík pre dlžníkov devízových úverov, ktorý schválila vláda v októbri 2010. Najvýznamnejšími bodmi novely zákona boli:

- zakázanie jednostranných zmien hypotekárnych zmlúv na úkor klienta
- finančné inštitúcie musia sumu devízových hypotekárnych úverov aj ich mesačné splátky i všetky poplatky alebo provízie v devízovej mene prepočítať stredným výmenným kurzom danej inštitúcie alebo národnej banky MNB
- bezplatné predčasné splatenie hypotéky
- bezplatné predĺženie doby trvania hypotekárneho úveru maximálne o 5 rokov

¹² celková suma štátom vyberanej bankovej dane bola 181,8 mld. Ft

- obmedzenie týkajúce sa úrokov z omeškania.

Nová vláda v roku 2010 reformovala aj maďarský dôchodkový systém. Po schválení zákona sa členovia súkromných penzijných fondov mali do konca roka 2010 rozhodnúť, či prestúpia do štátneho systému, alebo ostanú v súkromných dôchodkových fondoch. V prípade, že klient neprestúpil do štátneho systému, svoj nárok na štátny dôchodok stratil, príspevky však naďalej musí platiť. Tí, ktorí nenahlásili do konca roka 2010, že chcú ostať v súkromných dôchodkových fondoch, automaticky prestúpili do štátneho systému. Vláda získanú sumu umiestnila do štátneho rozpočtu a využila ju na zníženie štátneho deficitu. Následkom reformy ostalo v súkromných penzijných fondoch 102 019 ľudí, čo znamenalo, že z 18 súkromných dôchodkových fondov ostalo len 11, u ktorých počet klientov prekročil hranicu 2000. Ďalej Orbánova vláda znížila daň z príjmov právnických osôb na 10 % pre tých, ktorých zisk nepresahoval 500 miliónov Ft, pre ostatné právnické osoby zostala platná 19 percentná daň z príjmov. 1. marca 2011 vláda oznámila svoj stabilizačný a reformný program s názvom „Széll Kálmán terv“ (plán Széll Kálmán¹³), ktorého primárnym cieľom je zníženie štátneho dlhu. Podľa nového programu by vláda chcela znížiť dlh Maďarska z 82 % HDP do roku 2014 na 65 - 70 % HDP, a deficit z 4,4 % v roku 2010 by chcela znížiť pod 3 % HDP do roku 2012. Tieto ciele by vláda chcela dosiahnuť so zmenami v nasledujúcich oblastiach:

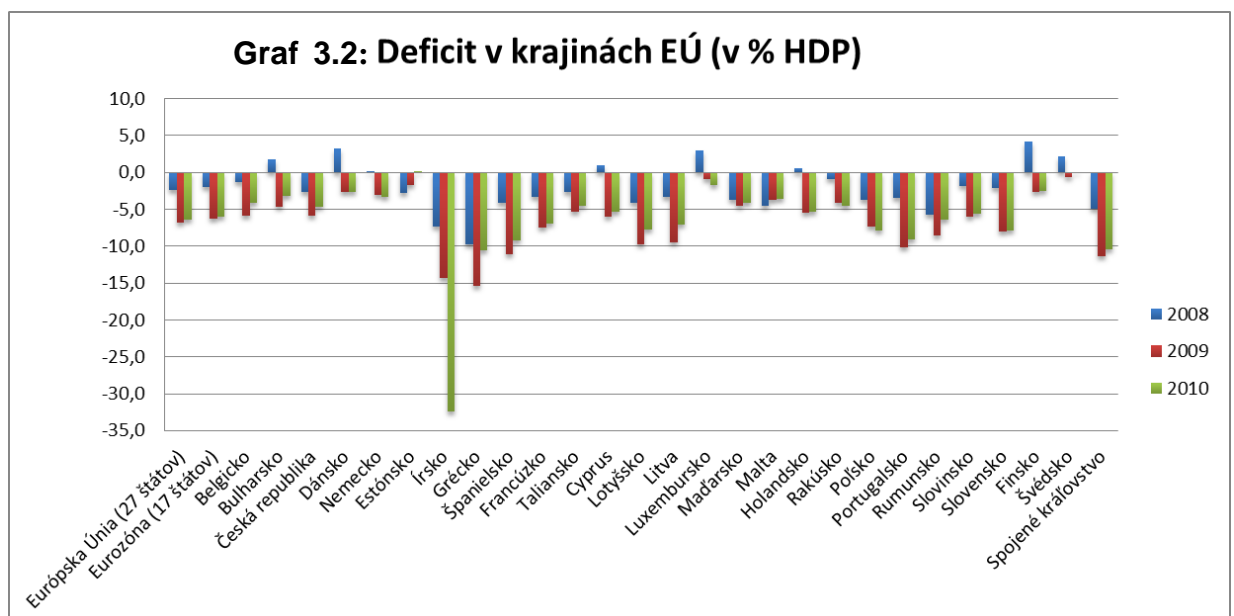
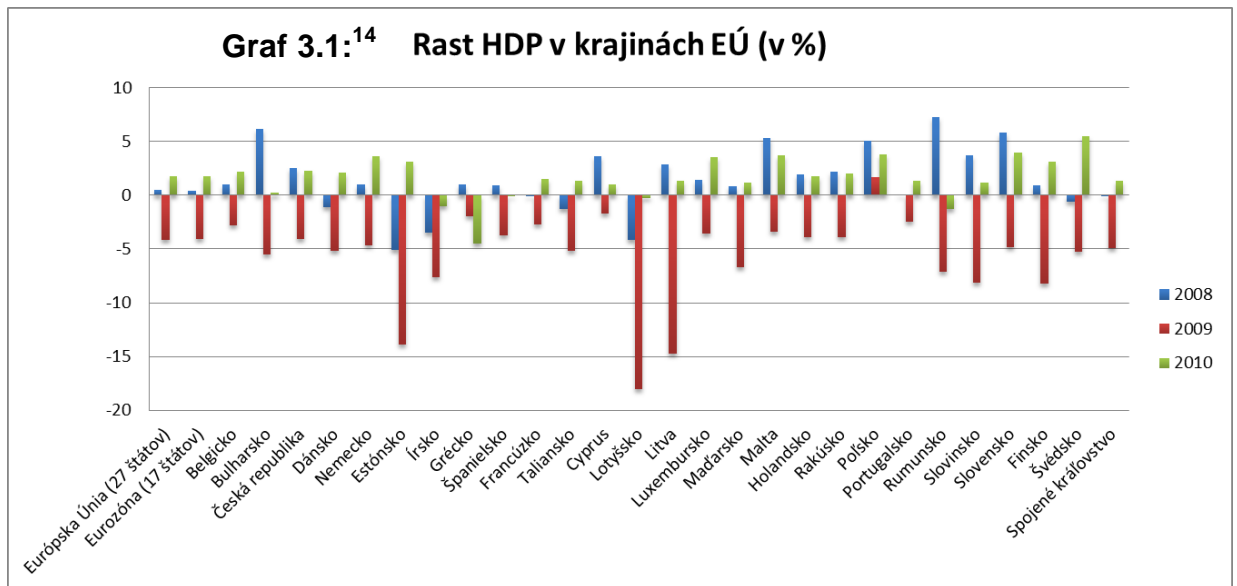
- zamestnanosť – plánované zvýšenie
- verejné práce – zavedenie nových regulácií, napr.: skrátenie dovolení ministrov zo 40 dní na 20
- dôchodkový systém – prešetrovanie systému predčasných odchodov do dôchodku, zavedenie nového systému invalidných dôchodkov a prešetrovanie už existujúcich invalidných dôchodkov
- verejná doprava – štrukturálne reformy a vyrovnanie dlhu MÁV-u (MÁV - Maďarské štátne železnice)
- financovanie liekov – reformy v dotáciách liekov
- doprava – plánované zavedenie elektronického mýta (2013)
- vysoké školstvo – zavedenie nových právnych predpisov pre reguláciu vysokoškolského systému
- financovanie obcí a miest i štátnych zamestnancov – zníženie výdavkov.

¹³ Széll Kálmán – bol maďarským politikom, premiérom (1899-1903), ministrom financií a členom MTA (Maďarská vedecká akadémia)

Vládny program okrem týchto bodov obsahuje aj predĺženie platnosti mimoriadnej bankovej dane do konca roka 2012, čo spôsobilo výrazne sklamanie pre banky, ktoré očakávali zníženie bankovej dane na polovicu pôvodnej hodnoty už v priebehu roka 2012. Podľa predsedu bankovej asociácie je trvalá banková daň nebezpečná, keďže znižuje aktivitu bánk a tým obmedzuje ich rast. Napriek tomu, že po vyhlásení nového vládneho programu sa kurz forintu oslabil, reakcie mnohých organizácií ako aj Medzinárodného menového fondu boli pozitívne s očakávaním viacerých detailov týkajúcich sa vládneho programu v blízkej budúcnosti.

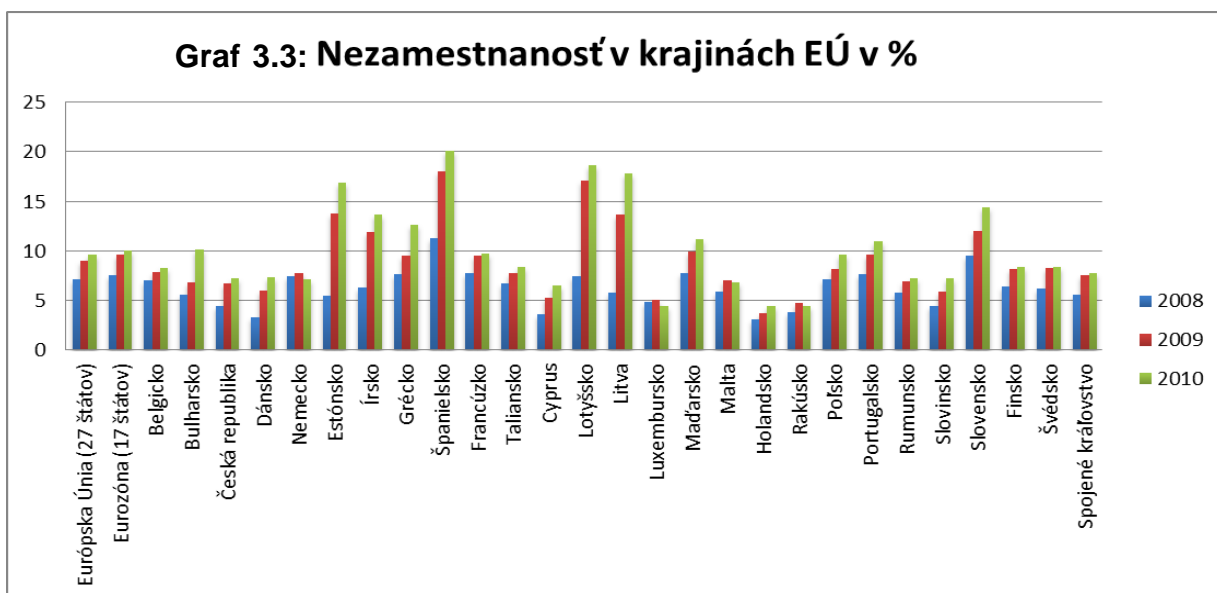
3. Porovnanie Maďarska a ostatných európskych krajín v aspekte dopadov krízy a opatrení voči kríze

Vyvrcholenie vplyvu celosvetovej krízy na hospodársky rast nastalo v roku 2009, keď z 27 členských štátov EÚ 26 krajín vykázalo negatívny rast hrubého domáceho produktu. Jediným štátom, ktorý mal pozitívny rast HDP aj v roku 2009 bol Poľsko.

Zdroj dát: Eurostat

¹⁴ Zdroj dát: Eurostat

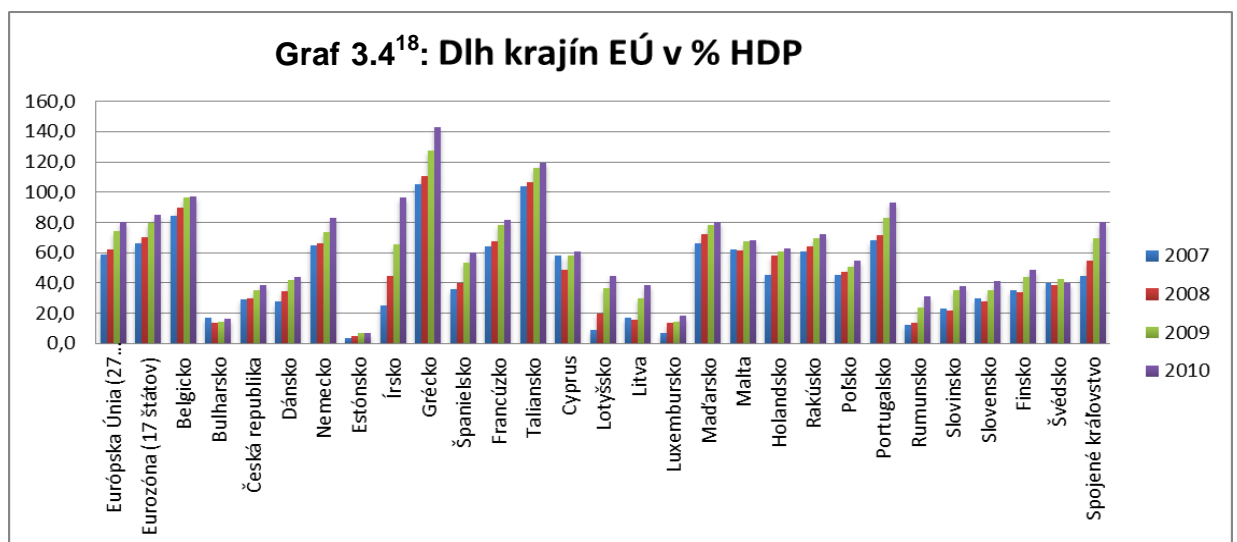
Zdroj dát: Eurostat

Hospodárska kríza najväčšie postihla päť krajín Európskej únie, a to boli baltické štáty¹⁵, Maďarsko a Rumunsko. Dá sa to vidieť aj z obrázka 3.1, ktorý ukazuje najväčšie poklesy rastu HDP práve pre spomenuté krajiny. Spoločnou príčinou výsledného stavu týchto krajín bola ich uvoľnená globálna monetárna politika s priaznivou obchodnou klímou, ktorá spôsobila, že v predkrízových rokoch sa v týchto krajinách extrémne zväčšil objem krátkodobých úverov – najmä hypotekárnych a bežných spotrebných úverov – a že súkromné sektory hromadili veľký objem zahraničného dlhu. Ako cestu riešenia zhoršujúcej sa situácie by mohli tieto krajiny zvoliť devalváciu¹⁶ meny, keďže vtedy ešte ani jedna z nich nebola členom eurozóny. Túto možnosť však na rozdiel od Poľska a Česka odmietli – na prekvapenie mnohých uznávaných amerických ekonómov -, lebo hlavným cieľom baltických krajín bol čo najskorší vstup do eurozóny. Ich silne otvorené ekonomiky už v predkrízových rokoch fungovali na báze eura, práve preto by devalvácia vo veľkej miere zvýšila infláciu štátov cez zvýšenie sa cien importu. Prípadná devalvácia by v baltických štátoch i v Maďarsku zapríčinila aj významné zvýšenie množstva problémových úverov, kvôli veľkému množstvu úverov v zahraničných menách. Baltické štáty ako alternatívu na riešenie krízovej situácie zvolili tzv. „vnútornú devalváciu“, t. j. radikálne znížili svoje verejné výdavky. V roku 2009 predstavovala suma, o ktorú vlády vo všetkých troch baltických krajinách znížili deficit, až 8-10% svojich HDP. Maďarská vláda zvolila tiež vnútornú devalváciu ako je to popísané

¹⁵ Estónsko, Lotyšsko, Litva

¹⁶ Opatrenie, ktoré zníži hodnotu štátnej meny, tým podporuje export a brzdí import; využíva na zlepšenie platobnej bilancie

v druhej kapitole, oproti baltickým krajinám však škrty vo verejných financiách boli menej radikálne, pričom Maďarsko na rozdiel od nich okrem vnútornej devalvácie reorganizovalo aj svoj daňový systém. Lotyšsko – hospodárskou krízou najviac postihnutá baltická krajina (Graf 3.1 rast hrubého domáceho produktu, Graf 3.2 deficit, Graf 3.3 nezamestnanosť) – podobne ako Maďarsko a Rumunsko¹⁷ muselo požiadať aj o finančnú pomoc, ktorú v roku 2009 dostalo od MMF a EÚ vo výške 7,5 mld. eur. Hoci radikálne opatrenia baltických krajín najprv prehĺbili recesiú a tým zvýšili zadĺženie štátov, v roku 2010 tieto štáty už vykázali pozitívny rast HDP a zníženie deficitu. Členské štáty Višegrádskej štvorky (s výnimkou Maďarska) postihla kríza menej, než ostatné východoeurópske členské štáty EÚ. V predkrízových rokoch Českú republiku, Poľsko, Slovensko (aj Slovinsko, ktoré nie je členom krajín V4) charakterizoval hospodársky rast vďaka ich ekonomikám, zameriavajúcim sa predovšetkým na export (okrem Poľska, kde export hrá menšiu úlohu v hospodárskom raste krajiny). Napriek tomu, že spomenuté krajiny prekonalí krízové obdobie pomerne ľahšie, aj ony museli zaviesť krízové opatrenia ako napr.: devalváciu meny cez zníženie základných úrokových sadzieb (v Česku a v Poľsku, Slovensko a Slovinsko tento nástroj už nemohli využiť, keďže už boli členmi eurozóny), daňové opatrenia, škrty vo vládnych rozpočtoch a šrotovacie príspevky s cieľom zvýšiť dopyt, ktoré využili aj veľké ekonomiky ako Nemecko, Francúzsko alebo Španielsko.

Finančná kríza odhalila nedostatky aj u zakladajúcich členských štátov EÚ ako napr. Grécko, Írsko alebo Portugalsko. Tieto krajiny sa počas krízy dostali do takej zlej situácie, že museli

¹⁷ Hlavnou príčinou požiadania Rumunska o finančnú pomoc bola simultánna prítomnosť deficitu bežného účtu platobnej bilancie a deficitu vládneho rozpočtu počas krízy (tzv. dvojité deficit)

¹⁸ Zdroj dát: Eurostat

požiadať aj o finančnú pomoc. V čom sa však od Maďarska líšia je, že spomenuté štáty mali najvyššie dlhy v EÚ a k tomu ešte aj najvyššie deficity, čo zapríčinilo potrebu vyššej pôžičky. Medzinárodný menový fond a EÚ vyčlenili finančnú pomoc vo výškach: 110 mld. eur Grécku, 120 mld. eur Írsku a 78 mld. eur Portugalsku. Napriek zavedeniu stimulačných opatrení a škrtom vo vládnom rozpočte sa Grécku nepodarilo vylepšiť svoje ukazovatele v dostatočnej miere do konca roku 2010 a nie je vylúčené, že kvôli vypršaniu maturity svojich dlhopisov bude potrebovať ďalšiu pomoc alebo reštrukturalizáciu¹⁹ svojho dlhu.

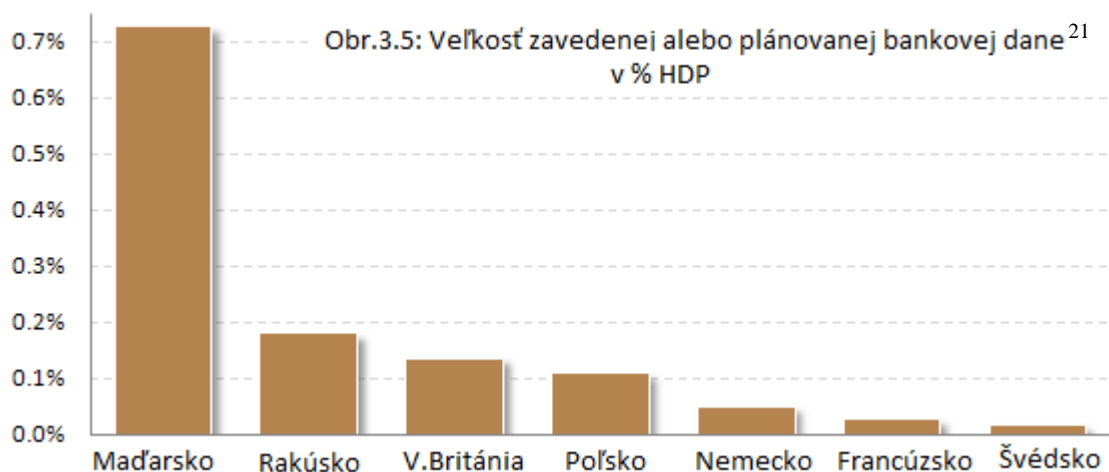
3.1 Krízové opatrenia v EÚ z pohľadu bankového sektora

Bankové systémy boli prvými sektormi členských krajín EÚ na ktoré začala vplývať celosvetová kríza. Práve preto sa prvoradé opatrenia štátov zameriavali na stabilizáciu zhoršujúcej sa situácie v ich bankovom sektore. Tieto opatrenia ako napríklad poskytovanie štátnej záruky, záchrana bánk cez znárodnenie banky, cez zvýšenie podielu štátu v banke alebo cez kapitálovú injekciu, zaviedla skoro každá európska vláda. Znárodnenie bánk museli realizovať najmä štáty s najviac postihnutými bankovými sektormi. Jedným z nich bolo Spojené kráľovstvo, vďaka tomu, že jeho bankový sektor bol silne spojený s americkým finančným sektorom. Krajina musela znárodniť banku Northern Rock i vykonať záchranu ďalších bánk. Znárodnenia bánk boli tiež vykonané v Španielsku a v Lotyšsku, kde bola znárodnená najväčšia banka krajiny. V Maďarsku neboli potrebné podobné opatrenia, záchrana bánk sa realizovala cez poskytovanie úverov domácim bankám FHB a OTP z pôžičky MMF. Poskytovanie štátnej záruky na úvery i vklady po vypuknutí krízy bolo automatické v skoro každej krajine EÚ (aj v Maďarsku), výšky ich sumy však boli rôzne. Nemecko ihneď vyčlenilo 400 mld. eur na garancie, kým napríklad Švédsko ako posledná z členských štátov EÚ rozhodla o štátnej záruke vo výške maximálne 1500 mld. švédskych korún (okolo 170 mld. eur), napriek tomu, že dcérske banky švédskych bánk v baltických krajinách mali významné likviditné problémy.

Ďalším významným opatrením, ktorého zavedenie v jednotlivých krajinách zapríčinila kríza, bola banková daň. Bankovú daň okrem Maďarska zaviedlo aj Švédsko, Nemecko, Francúzsko, Belgicko, Dánsko, Portugalsko, Cyprus Spojené kráľovstvo a Rakúsko. Zavedená banková daň sa v jednotlivých krajinách líši okrem svojej veľkosti aj tým, ktoré inštitúcie sú povinné ju platiť. Rakúska banková daň sa štrukturálne najviac podobá

¹⁹ Odpustenie časti dlhu a predĺženie jeho splatnosti

maďarskej bankovej dani, keďže je tiež progresívna²⁰, rozdiel medzi nimi je, že v Rakúsku nebankové inštitúcie nie sú povinné ju platiť, a že výška rakúskej bankovej dane je oveľa menšia ako výška dane v Maďarsku. Prvou krajinou, ktorá zaviedla bankovú daň, bolo Švédsko v roku 2008 vo výške 0.036 %, ktorú potom znížila pre roky 2009 a 2010 na polovicu – až na 0,018 %. Nemecká banková daň je tiež progresívna, platia ju úverové inštitúcie a jej výška je medzi hodnotami 0,02-0,05 %. Povinnosť platiť bankovú daň vo Veľkej Británii majú banky, brokeri i stavebné spoločnosti s 0,07 %. O zavedení bankovej dane uvažujú aj ďalšie európske štáty ako napr.: Poľsko, Slovensko, Chorvátsko alebo Rumunsko. Ak porovnáme výšky zavedených bankových daní v Európskej únii, môžeme vidieť, že hodnota zozbieranej dane v pomere k HDP v Maďarsku je oveľa vyššia ako v ostatných štátoch. (Obr. 3.5)

Maďarská banková daň je kvôli svojej extrémnej výške silne kritizovaná. Podľa podpredsedníčky Maďarskej národnej banky, Júlie Király, banková daň výrazne spomalila zotavenie sa maďarského bankovníctva z krízy a zníženie jej miery považuje za nevyhnutné. Vysoká miera mimoriadnej bankovej dane môže byť škodlivá kvôli viacerým dôvodom. V prvom rade preto, lebo hrozí, že banky budú zvyšovať svoje poplatky napríklad za vedenie účtu, čo by zaťažovalo obyvateľov. Po zavedení bankovej dane v niektorých bankách hneď zvýšili jednotlivé poplatky až o 30 %. Banková daň tiež nepriaznivo vplýva na tie banky, ktoré majú svoje materské banky v zahraničí, napríklad v Rakúsku, Nemecku alebo v Taliansku, lebo je veľká pravdepodobnosť, že materské banky sa rozhodnú pre uskutočnenie svojich rozvojových stratégií mimo Maďarska. Umiestnenie zdrojov materských bánk mimo

²⁰ Pri daňovom základe od 1 až do 20 mld. eur výška dane je 0,055 % nad 20 mld. eur 0,085 %

²¹ Zdroj: http://www.riskandforecast.com/post/in-depth-analysis/the-bank-tax-in-europe-and-hungary_606.html

Maďarska môže vyvolať nerovnováhu v regionálnej súťaži bánk a zapríčiniť nedostatok finančných zdrojov v maďarskej ekonomike. Banková daň je kritizovaná aj preto, lebo nevlýva neutrálne na súťaž v bankovom sektore, vďaka jej progresívnej forme.

Súťaž v bankových sektoroch jednotlivých krajín môžeme skúmať cez tzv. HHI index. HHI, Herfindahl – Hirschman – index slúži v ekonomike na meranie trhovej koncentrácie. Tento ukazovateľ je súčtom štvorcov percentuálnych trhových podielov subjektov daného sektora. V prípade skúmania bankového sektora sú to banky. Hodnota HHI – indexu závisí aj od počtu subjektov na trhu (bánk), aj od toho, ako rovnomerne alebo nerovnomerne sú rozdelené na trhu. Čím je menej firiem alebo bánk na trhu a čím je ich rozdelenie na trhu menej rovnomerné, tým je hodnota HHI – indexu vyššia, a naopak.

Nech je n súčet subjektov na trhu a s_1, s_2, \dots, s_n trhové podiely jednotlivých subjektov, potom platí:

$$\sum_{i=1}^n s_i = 1,$$

a priemerný trhový podiel:

$$\frac{\sum_{i=1}^n s_i}{n} = \frac{1}{n}.$$

Zoberme súčet štvorcov rozdielov s_i a priemerného trhového podielu:

$$0 \leq \sum_{i=1}^n \left(s_i - \frac{1}{n} \right)^2.$$

Po úprave pravej strany dostaneme nerovnicu:

$$0 \leq \sum_{i=1}^n s_i^2 + \sum_{i=1}^n \frac{1}{n^2} + \sum_{i=1}^n \frac{2s_i}{n}$$

$$H = \sum_{i=1}^n s_i^2 \geq \frac{1}{n}$$

Hodnota HHI – indexu sa nachádza medzi hodnotami 0 až 1 a je rovné $\frac{1}{n}$ len vtom prípade, ak sa trhové podiely všetkých subjektov rovnajú. V praxi často počíta HHI – index z percentuálnych trhových podielov, vtedy sa hodnota indexu nenachádza v intervale (0, 1), ale (0, 10 000). Podľa všeobecne uznaného kritériálneho systému hodnota HHI – indexu nad 1800 ukazuje na vysokú koncentráciu (monopolistickú alebo oligopolistickú situáciu), hodnota medzi 1800 a 1000 ukazuje na strednú koncentráciu a hodnota pod 1000 označuje malú koncentráciu.

Tab.3.1:HHI index bankového sektora európskych krajín pred krízou a počas krízy

štát	2005	2006	2007	2008	2009
Bulharsko	698	707	833	834	846
Česká r.	1 155	1 104	1 100	1 014	1 032
Nemecko	174	178	183	191	206
Estónsko	4 039	3 593	3 410	3 120	3 090
Írsko	644	649	690	794	881
Grécko	1 096	1 101	1 096	1 172	1 184
Lotyšsko	1 176	1 271	1 158	1 205	1 181
Litva	1 838	1 913	1 827	1 714	1 693
Maďarsko	795	823	840	819	861
Rakúsko	560	534	527	454	414
Poľsko	650	599	640	562	574
Rumunsko	1 115	1 165	1 041	922	857
Slovinsko	1 369	1 300	1 282	1 268	1 256
Slovensko	1 076	1 131	1 082	1 197	1 273
Spojené kráľovstvo	399	394	449	412	467
EÚ27	614	592	596	665	632

Tab.3.2:Podiel 5 najväčších bánk na celkové aktíva v bankovom sektore krajiny v %

štát	2007	2008	2009
Bulharsko	56,7	57,3	58,3
Česká r.	65,7	62,1	62,4
Nemecko	22,0	22,7	25,0
Estónsko	95,7	94,8	93,4
Írsko	50,4	55,3	58,8
Grécko	67,7	69,5	69,2
Lotyšsko	67,2	70,2	69,3
Litva	80,9	81,3	80,5
Maďarsko	54,1	54,4	55,2
Rakúsko	42,8	39,0	37,2
Poľsko	46,6	44,2	43,9
Rumunsko	56,3	54,0	52,4
Slovinsko	59,5	59,1	59,7
Slovensko	68,2	71,6	72,1
Spojené kráľovstvo	40,7	36,5	40,8
EÚ27	41,5	45,2	44,3

Zdroj dát Tab.3.1, Tab.3.2: Európska centrálna banka

Z týchto tabuliek sa dá vidieť, že výskyt krízy v bankovom sektore nemal veľký vplyv na súťaž bánk, lebo podiel najväčších bánk v jednotlivých krajinách na celkových aktívach sa skoro nezmenil (Tab.3.2) a vďaka tomu ani v HHI indexoch nenastali veľké zmeny. Nezmenené výsledky v tabuľkách môžu byť následkom toho, že kríza vplývala na všetky subjekty finančného systému skoro rovnako, a že rýchle štátne opatrenia na záchranu jednotlivých bankových sektorov boli úspešné. Jednoznačne však nemôžeme skonštatovať, že kríza vôbec nemala vplyv na bankovú súťaž, a to hlavne preto, lebo k dispozícii sú dáta iba do roku 2009. Maďarská banková daň podľa odborníkov môže vyvolať zmeny v súťaži bánk. Vďaka jej progresívnej forme menšie finančné inštitúcie ako napr. spořitel'né družstvá (Credit union), ponúkajúce rovnaké služby ako veľké banky, sú menej postihnuté zavedenou daňou, lebo ich daňový základ neprekročí hraničnú hodnotu 50 mld. Ft. Práve preto by nezmenená hodnota bankovej dane mohla zapríčiniť nerovnováhu v súťaži bánk.

Záver

Výskyt problémov vo finančných systémoch európskych krajín bol v posledných rokoch každodenný. Výnimkou nebolo ani Maďarsko. Táto práca sa zaoberala práve analýzou problematiky tejto krajiny.

V prvej kapitole sme sa oboznámili so základnými pojmami, popísali sme štruktúru, funkcie a ciele jednotlivých inštitúcií fungujúcich v tomto sektore. Tiež sme skúmali priebeh finančnej a hospodárskej krízy, popísali sme príčiny i následky krízy na celom svete.

Po vysvetlení základných pojmov a problematiky sme analyzovali konkrétny prípad Maďarska. Vývoj maďarského finančného systému sme kvôli rozsiahlosti témy popísali cez bankový systém. Ukázali sme cestu maďarského bankovníctva od roku 1987 až dodnes cez vývoj jeho štruktúry a cez vyčíslenie ukazovateľov daného sektora ako napríklad ROE, ROA, celkové aktíva alebo pomer úverov ku vkladom. Hlavným cieľom však bolo analyzovanie následkov krízy v Maďarsku a popísanie i ohodnotenie protikrízových opatrení, z fiškálnej aj monetárnej strany. Dospeli sme k záveru, že medzi hlavnými príčinami zlej finančnej situácie Maďarska môžeme zaradiť v prvom rade hospodársku krízu, ale tiež neefektívne zvolenú politiku bánk i vlády v predkrízových rokoch, ktorá viedla k zadĺženiu štátu i súkromného sektora v zahraničí. Poskytovanie devízových úverov bez dôkladného vyšetrenia kurzového rizika zapríčinilo prehĺbenie finančnej krízy, čo viedlo k hospodárskemu útlmu v krajine. Finančná pomoc od MMF a radikálne opatrenia vlády boli nevyhnutné. Opatrenia ako napr. škrtý vo vládnom rozpočte a zosilnenie forintu zlepšili stav maďarského finančného systému. Efektivita niektorých opatrení je však otázna, jedným takýchto opatrení je napríklad banková daň. Zavedenie tejto mimoriadnej dane bolo potrebné kvôli tomu, aby vláda mohla splňať podmienky predpísané MMF. Lenže jej výška je priveľmi vysoká a preto jej trvalá nezmenená miera môže spomaliť zotavenie sa bankovníctva krajiny z krízy a tým spomaliť aj samotný rast ekonomiky.

V poslednej kapitole sme porovnali situácie v jednotlivých európskych krajinách: skúmali sme vývoj ich ukazovateľov ako napríklad HDP, nezamestnanosť a deficit pred krízou a počas krízy. Ďalej sme analyzovali aj ich protikrízové stratégie. Poukázali sme na spoločné i rozličné črty stratégií jednotlivých európskych krajín, hodnotili sme ich efektivitu a skúmali sme ich vplyv na súťaž v bankovom sektore cez Herfindahl-Hirschman-index. V súlade s tým je možné skonštatovať, že krízou silne postihnuté krajiny sa môžu zotaviť z krízy len pomocou ráznych opatrení. Dobrými príkladmi sú baltické krajiny, ktoré z hlbokého útlmu

našli cestu von (hoci aj za vysokú cenu) oproti štátom ako napr. Grécko. Vývoj situácie maďarského finančného systému v budúcich rokoch je ťažké predpovedať. Otázne je, ako bude maďarské bankovníctvo reagovať na nadobudnutie účinnosti regulácií Basel III v roku 2012, hlavne ak banková daň nebude zrušená alebo zmiernená. Ďalšou otázkou je, ako bude vplývať výpadok sumy z bankovej dane na štátny rozpočet po roku 2013. Napriek týmto otázkam môžeme povedať, že maďarský finančný systém má už za sebou jeho najťažšie obdobie, k svojej úplnej stabilite a rastu však musí ešte prekonať dlhú cestu.

Použitá literatúra

- [1] Zimková E.: *Bankovníctvo* - Vyd. 1. - V Banskej Bystrici : Univerzita Mateja Bela - Ekonomická fakulta, 2009, ISBN 978-80-8083-801-0
- [2] Belás, J.: *Retail banking teoretické, metodologické a riadiace aspekty*. Bratislava, Iura Edition 2008, ISBN:978-80-8078-190-3
- [3] Zbynek Revenda, Martin Mandel ... - *Penežní ekonomie a bankovníctví*, Management Press, 2008, ISBN: 807261321
- [4] <http://www.euroekonom.sk/financie/bankovnictvo-a-banky/bankovy-system/>
- [5] <http://www.cikomodity.com/index.php?action=vzdelavanie-centralna-banka-jej-uloha>
- [6] Somashekar, N.T.: *Banking*. New Delhi, New Age International (P) Ltd., Publishers 2009
- [7] Polouček S. a kol.: *Bankovníctví*. Praha, 2006, ISBN : 80-7179-462-7
- [8] <http://www.euractiv.sk/>
- [9] Tarafás Imre: *Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987-2000*, Aula Kiadó 2002 (Bankový systém a monetárna politika Maďarska 1987-2000)
- [10] Laki Mihály-Voszka Éva: *Kaleidoszkóp – Versenyhelyzet Magyarországon 2008 – 2009*, (Várhegyi Éva – Ütészálló bankok), Pénzügykutató Rt.- Palatinus, 2010 (Konkurencieschopnosť v Maďarsku)
- [11] <http://www.bankszovetseg.hu> (Banková asociácia)
- [12] <http://www.pszaf.hu/>, PSZÁF, (Štátny dozor finančných inštitúcií)
- [13] <http://www.mnb.hu/> (Maďarská národná banka)
- [14] IMF Country Report No. 10/80, March 2010
- [15] Slovenská banková asociácia – *Slovenský bankový sektor v kontexte finančnej krízy*, 2008, Bratislava
- [16] <http://www.vilaggazdasag.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/szorgalmas-60-nap-van-az-orban-kormany-mogott-322886> (Prvé mesiace Orbánovej vlády)
- [17] <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html> (Európska centrálna banka)
- [18] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (Štatistický úrad Európskeho spoločenstva)
- [19] <http://www.mkt.hu/> (Maďarská ekonomická asociácia)
- [20] <http://www.kopint-tarki.hu/tanulmanyaink/2010/gszt.pdf> (Situácia svetovej a maďarskej ekonomiky, febr.2010)
- [21] MTA Világ gazdasági kutatóintézet – *A globális válság (Globálna kríza)*, 2009, ISBN 978-963-301-532-2